

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: **“Соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни”**

Виконала: студентка II курсу, групи СРСПз-21м

спеціальності 231 Соціальна робота
ОПП «Соціальна педагогіка»

Адамчук Аліна Степанівна

Керівник: доктор педагогічних наук,
професор, Протас О. Л.

Рецензент: кандидат психологічних наук,
доцент Тимків Л. С.

Івано-Франківськ – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Адамчук А. С. Соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти. Спеціальність 231 «Соціальна робота», освітня програма «Соціальна педагогіка». Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни. У першому теоретичному розділі розкрито особливості становища цієї категорії дітей у воєнний період та охарактеризовано специфіку їх соціально-педагогічної підтримки. Проведене опитування й анкетування дітей у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, яке висвітлено у другому розділі, дало змогу виявити особливості адаптованості та інтеграції до соціальних груп, а також їх емоційний та соціальний стан. Здійснене теоретичне й емпіричне дослідження дало змогу визначити умови, які сприятимуть ефективності соціально-педагогічної підтримки дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни, запропонувати напрями удосконалення такої діяльності.

Ключові слова: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, умови війни, соціально-педагогічна підтримка, адаптація.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ–СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	6
1.1. Діти сироти і діти, позбавлені батьківського піклування як вразлива категорія дітей в умовах воєнного часу	6
1.2. Проблеми та потреби дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.....	14
1.3. Особливості соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни.....	18
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	38
2.1. Організація і методика дослідження	38
2.2. Результати експериментального дослідження	49
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ–СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	61
3.1. Розроблення та впровадження програм соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни.....	61
3.2. Організація підтримки на рівні держави та громадських організацій.....	67
3.3 Співпраця з міжнародними організаціями для покращення підтримки.....	74
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни особливо загострюється в сучасних умовах. З початком збройного конфлікту в Україні значно погіршилася ситуація щодо забезпечення прав дітей, зокрема тих, хто втратив батьків або перебуває в складних життєвих обставинах. Війна приносить нові виклики, що потребують ефективних соціальних і педагогічних підходів до роботи з цією вразливою категорією дітей.

В умовах військового конфлікту діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, стикаються з рядом проблем, серед яких: втрата сімейної підтримки, стрес, психологічні травми, відсутність стабільності і безпеки. Вони можуть стати жертвами насильства, а також пережити втрату домівки, переміщення, порушення базових прав на освіту та соціальну інтеграцію.

Сучасний соціальний і педагогічний контекст вимагає не лише надання базових матеріальних і правових гарантій для цих дітей, а й створення сприятливого середовища для їхнього психологічного відновлення, навчання та розвитку. Крім того, велике значення має розробка інноваційних моделей соціально-педагогічної підтримки, які будуть враховувати специфіку воєнного часу і можливість інтеграції дітей в мирне суспільство після завершення конфлікту.

Тому важливим завданням є комплексне дослідження механізмів соціально-педагогічної підтримки цих дітей, визначення ефективних моделей допомоги, що здатні забезпечити їх всебічний розвиток, адаптацію та інтеграцію у суспільство, навіть у таких складних умовах, як війна. Це дозволить не лише покращити якість життя дітей, які пережили військовий конфлікт, але й сприяти їх соціалізації в мирному майбутньому.

При дослідженні роботи використовувалася наукова література, різні монографії та статті. Дану тематику досліджували такі вчені: М. Бойченко, В. Вінс, Т. Воронцова, Ю. Горемикіна, Я. Гошовський, В. Дереш, І. Доля, Л. Зілковська, О. Карпенко, Л. Кривачук, В. Кузьмін, Д. Кузьмін, Е. Куруленко, З. Кияниця, Н. Литвинова, Л. Малюга, Н. Отрощенко, Ж.Петрочко, Г. Постолук, Л.Романовська, О. Сіренко, В. Стинська, К. Суятинова та інші.

Метою дослідження є – виявити умови ефективної соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни.

Досягнення мети здійснювалось шляхом вирішення наступних **завдань**:

- 1) охарактеризувати теоретичні основи соціально-педагогічної підтримки дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- 2) виявити основні проблеми та потреби дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- 3) дослідити стан соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни;
- 4) обґрунтувати ефективні умови соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Об’єктом дослідження є соціально–педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предметом дослідження є умови ефективної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни.

Методи дослідження. теоретичні: узагальнення, порівняння, індукції та дедукції, систематизації – при вивченні поняття «соціально- педагогічна підтримка» та її складових; узагальнення та системного аналізу – для формування висновків; емпіричні: анкетування та глибинні інтерв’ю; методи обробки результатів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що провівши глибинне інтерв'ю з соціальними працівниками та з дітьми-сирітами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також після анкетування ми виявили проблеми, які варто вирішити та вдосконалити при соціально - педагогічній підтримці.

Базою дослідження стали заклади м. Івано-Франківська, які безпосередньо займаються соціально-педагогічною підтримкою дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: Івано-Франківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей; Надвірнянський будинок дитини Івано-Франківської обласної ради. У дослідженні брали участь соціальні педагоги, психологи, вихователі та діти віком від 10 до 17 років, які перебувають у зазначених установах або під опікою органів соціального захисту. Робота проводилася у формі інтерв'ювання та аналізу результатів, що дало змогу виявити особливості соціально-педагогічної підтримки дітей у складних життєвих обставинах в умовах війни.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні змісту та структури поняття «соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано на Міжнародній конференції «Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та Зарубіжжі», 16 травня 2025 року.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Наукова робота містить 16 рисунків та 8 таблиць. Загальний обсяг роботи – 120 сторінок, з них основного тексту – 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ–СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Діти сироти і діти, позбавлені батьківського піклування як вразлива категорія дітей в умовах воєнного часу

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування в умовах війни – це категорія дітей, яка включає осіб, що втратили одного або обох батьків внаслідок війни або перебувають у ситуації, коли їхні батьки стали недоступними або не можуть виконувати свої обов'язки через воєнні дії.

Діти-сироти – це діти, які втратили одного або обох батьків внаслідок війни або інших обставин, які можуть бути пов'язані з воєнними діями (наприклад, загибель або зникнення батьків, смерть від ран, наслідки воєнних злочинів тощо). У умовах війни кількість таких дітей може значно збільшуватись, оскільки бойові дії часто призводять до загибелі або поранення великої кількості дорослих, що залишають дітей без опіки [1, с. 246-251].

Діти, позбавлені батьківського піклування – це діти, які з різних причин не можуть перебувати під опікою своїх батьків або інших законних представників. Це може бути через травмування батьків, їхнє зникнення внаслідок війни, депортацію, полон або інші воєнні обставини. В умовах війни ці діти можуть також потрапити під вплив фізичного або психічного насильства, бути переміщеними, залишаючись без стабільного місця проживання та без відповідного піклування з боку батьків або опікунів.

Діти, які пережили втрату батьків в умовах війни, часто мають глибокі психологічні травми, які потребують спеціальної підтримки, терапії та уваги. Війна

залишає в їхньому житті довгострокові наслідки, зокрема стрес, страх, тривогу та відчуження. Унаслідок воєнних дій багато дітей-сиріт або позбавлених батьківського піклування можуть бути змушені до переселення або переміщення через лінію фронту, а також можуть перебувати у біженських таборах або на територіях, де їхні права та безпека не забезпечуються належним чином.

З початком бойових дій, багато родин зазнають розриву, внаслідок чого діти втрачають опіку з боку найближчих родичів. В таких випадках держава та громадські організації повинні забезпечити тимчасову або постійну опіку за допомогою соціальних служб, установ для дітей, а також через програму психологічної підтримки. Таким чином, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування в умовах війни, потребують цілісної підтримки, що включає як матеріальну, так і психологічну допомогу, а також стабільні умови для їхнього розвитку та адаптації в умовах кризової ситуації [2, с. 267-276].

Історичний процес встановлення соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни є важливим етапом у розвитку соціального захисту та педагогічної допомоги в Україні. Цей процес має глибокі корені в історії та був особливо актуальний під час різних військових конфліктів, коли кількість дітей, які залишалися без батьківської опіки, різко зростала. Зокрема, в умовах війни соціально-педагогічна підтримка мала не лише гуманітарний аспект, але й сприяла стабільності соціального порядку.

Проблема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, була актуальною в усі часи, але в умовах війни ситуація ставала особливо важкою. У часи великих війн, таких як наполеонівські війни, перша та друга світові війни, соціальна допомога сиротам була недостатньо організована, і багато дітей залишалися на вулицях або в благодійних установах. В українських землях на той час соціальна підтримка, зокрема в умовах війни, обмежувалася благодійними ініціативами окремих громад або релігійних організацій.

В радянський період система соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, почала поступово вдосконалюватися, була створена розгалужена система дитячих будинків, інтернатів та інших соціальних закладів для дітей, які втратили батьків. У цей час виникли перші інституції для соціальної та педагогічної підтримки таких дітей, а також системи професійної підготовки педагогів, психологів та соціальних працівників, які працювали з цією категорією дітей.

Важливим етапом стало закріплення на рівні держави законодавчих норм, що регулювали питання опіки та піклування, організації роботи дитячих будинків і установ для дітей-сиріт. Однак, незважаючи на певний прогрес, багато дітей залишалися без належної уваги з боку держави, і проблема соціалізації залишалася актуальною [3, с. 171-179].

Після здобуття Україною незалежності питання соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стало однією з пріоритетних у сфері соціальної політики. У цей період відбулися важливі зміни в законодавстві, які стосувалися прав дітей та їх соціального захисту. Була прийнята низка нормативно-правових актів, що гарантували права дітей на сімейне виховання, а також правову, психологічну та педагогічну підтримку в умовах кризових ситуацій, зокрема під час війни.

Наприкінці 90-х та на початку 2000-х років в Україні була започаткована нова модель соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт. Вона базувалася на принципах сімейного виховання та соціалізації дітей у громадах. Створювалися програми для залучення соціальних працівників, психологів, педагогів, які надавали комплексну підтримку в умовах кризових ситуацій.

У зв'язку з війною на сході України ситуація з соціально-педагогічною підтримкою дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, стала ще більш складною. Багато дітей стали свідками бойових дій, втратили батьків і потрапили в кризові умови. У цей період необхідність розробки спеціальних

програм та заходів соціально-педагогічної підтримки дітей під час війни стала гострою проблемою.

Держава та міжнародні організації почали активніше працювати над покращенням умов для дітей, що пережили війну. Започатковані програми з психологічної реабілітації, інтеграції таких дітей у соціальне життя, допомога в адаптації до мирного життя, надання медичної та психоемоційної підтримки.

В Україні активно працюють організації, які займаються питаннями надання соціально-педагогічної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Серед таких ініціатив – створення соціальних служб підтримки дітей, розробка та впровадження спеціальних педагогічних програм, а також залучення громадських організацій для роботи з дітьми, які постраждали від війни [4, с. 3-12].

Таким чином, історія розвитку соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні відображає зростання уваги держави та громадськості до цієї проблеми, формування спеціальних програм, підвищення рівня професійної підготовки соціальних працівників, педагогів і психологів, а також впровадження нових підходів до соціалізації і реабілітації дітей, особливо в умовах війни.

Загальна кількість сиріт і позбавлених батьківського піклування в Україні сягає близько 70 тисяч дітей. Зокрема, унаслідок воєнних дій понад 13 тисяч дітей залишилися без батьківського піклування, 1759 з них стали сиротами. Попри воєнні дії в Україні, показники всиновлення за 2023 рік сягнули тих, що були до повномасштабного вторгнення. Ідеться про 927 усиновлених дітей. Охочих усиновити багато. Але як і до повномасштабного вторгнення, люди хочуть маленьких дітей, хочуть дітей, у яких загинули батьки в ідеалі, захищаючи Україну (рис. 1.1).

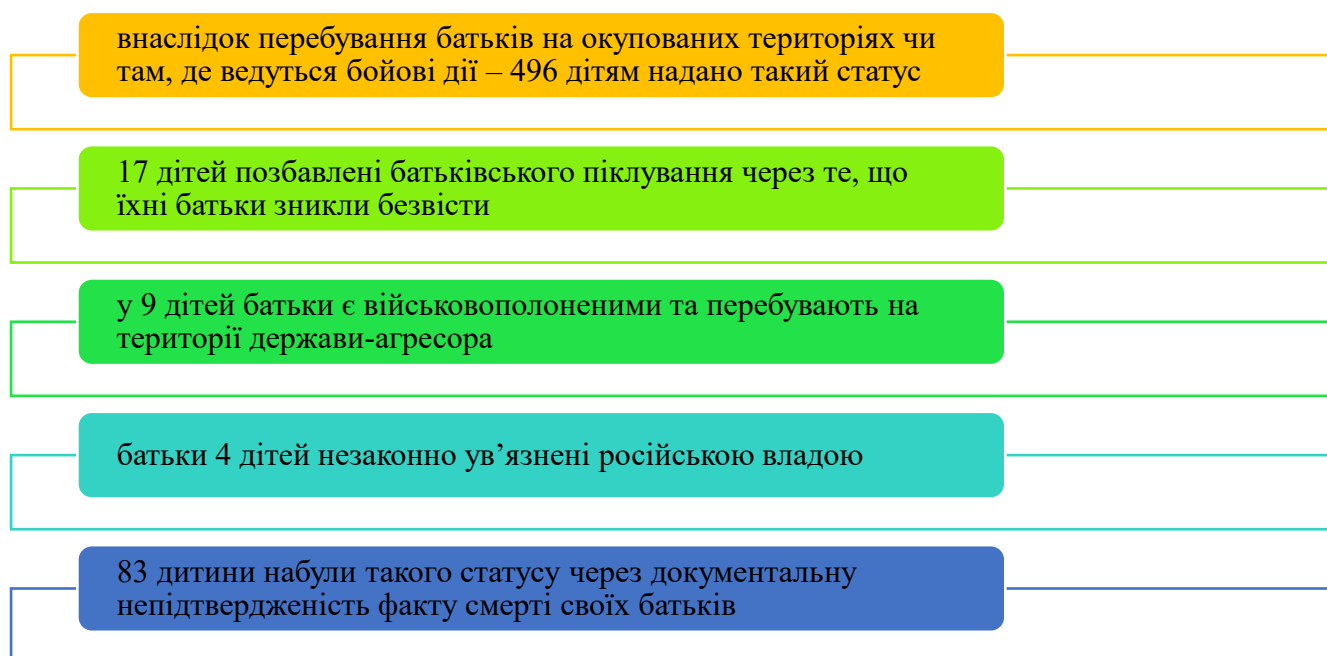

Рис. 1.1 Кількість дітей, що отримали статус «позбавлений батьківського піклування» за різними формами втрати батьків

Окрім того, починаючи з 24 лютого 2022 року, у зв'язку з агресією рф, 219 дітей, які втратили батьківське піклування з причин смерті або загибелі батьків, отримали статус дитини-сироти [5] (Рис.1.2).

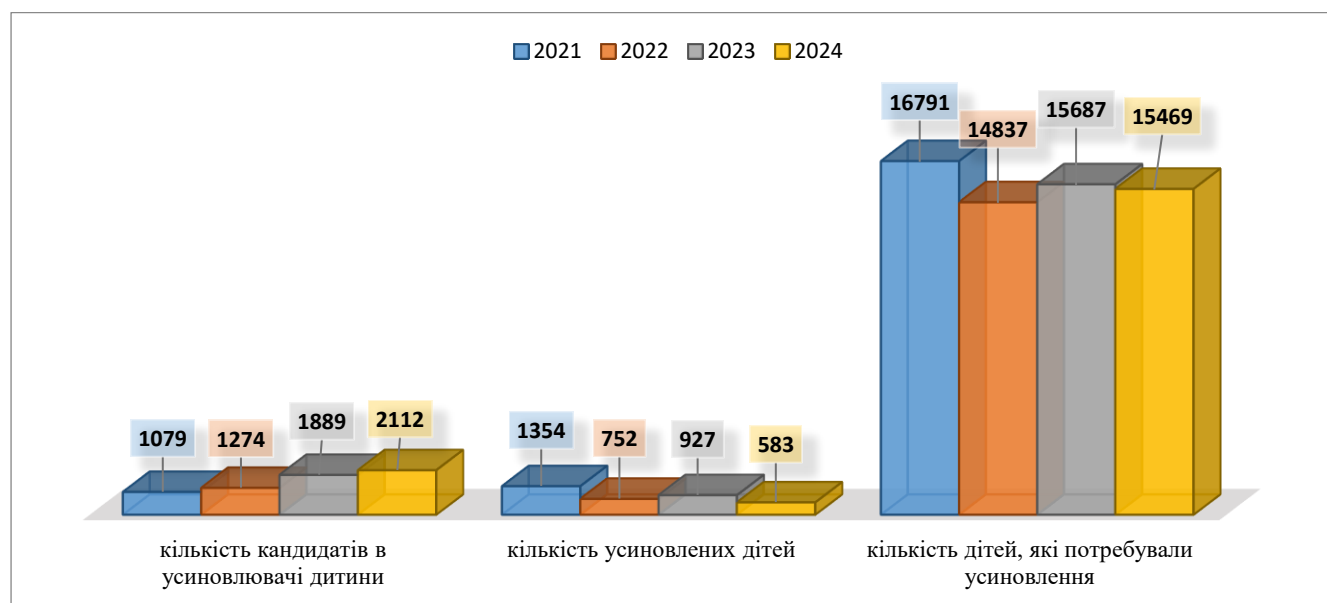

Рис. 1.2 Кількість усиновлених дітей та дітей, які його потребують, порівняно з кількістю кандидатів на усиновлення, осіб

Кількість дітей, які стають сиротами або втрачають батьківське піклування, зростає. Зокрема, відштовхуючись від цієї статистики, можна сказати, що у період з 12 серпня 2022 року по 13 січня 2023 року кількість дітей без батьків збільшилася на 3265. Також варто враховувати і той фактор, що точну цифру з огляду на динаміку подій отримати важко. Зафіксувати якусь остаточну цифру неможливо (Рис.1.3).

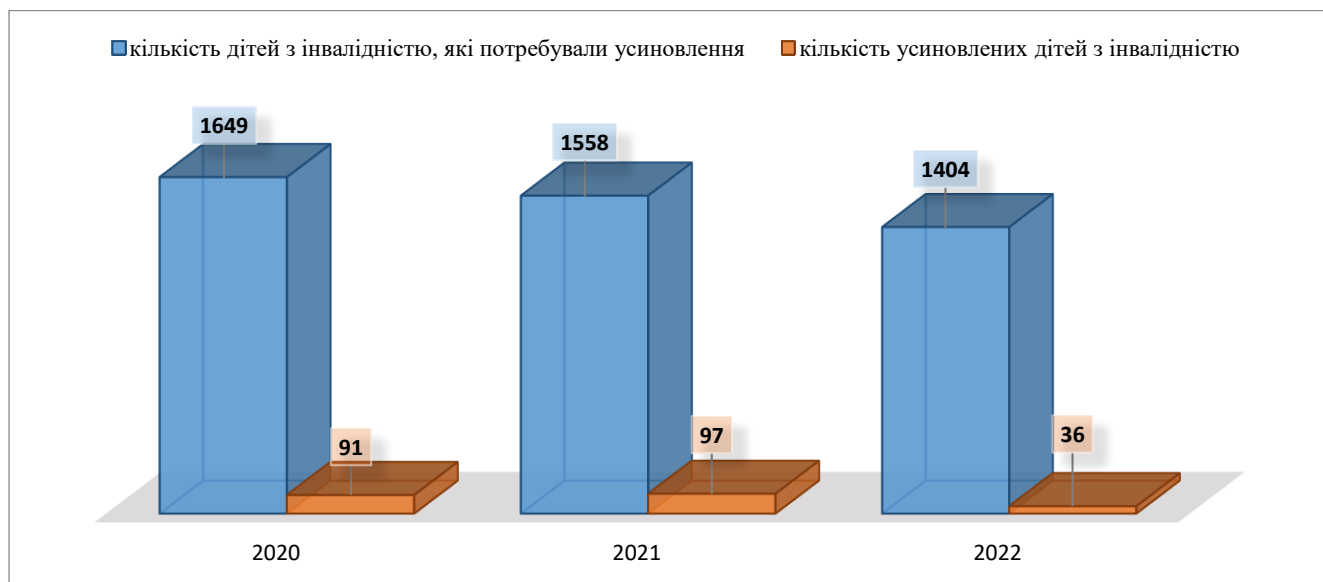

Рис. 1.3 Кількість усиновлених дітей з інвалідністю та дітей з інвалідністю, які потребують усиновлення, осіб [5]

За даними Національної соціальної сервісної служби України у період з 24 лютого 2022 року по 1 квітня 2023 року регіональні служби у справах дітей виявили 8512 дітей, які з тих чи інших причин залишилися без батьківського піклування в умовах воєнного часу. З них 1476 дітей стали сиротами у зв'язку з обставинами військової агресії РФ проти України. До того ж, за останні вісім років рівень усиновлення знизився. Якщо у 2014 році загальна кількість усиновлених дітей з інтернатів, дитячих будинків та притулків становила 1358, то за весь 2022 рік та 1 квартал 2023 року їх було усиновлено лише 435. [5] (Рис.1.4).

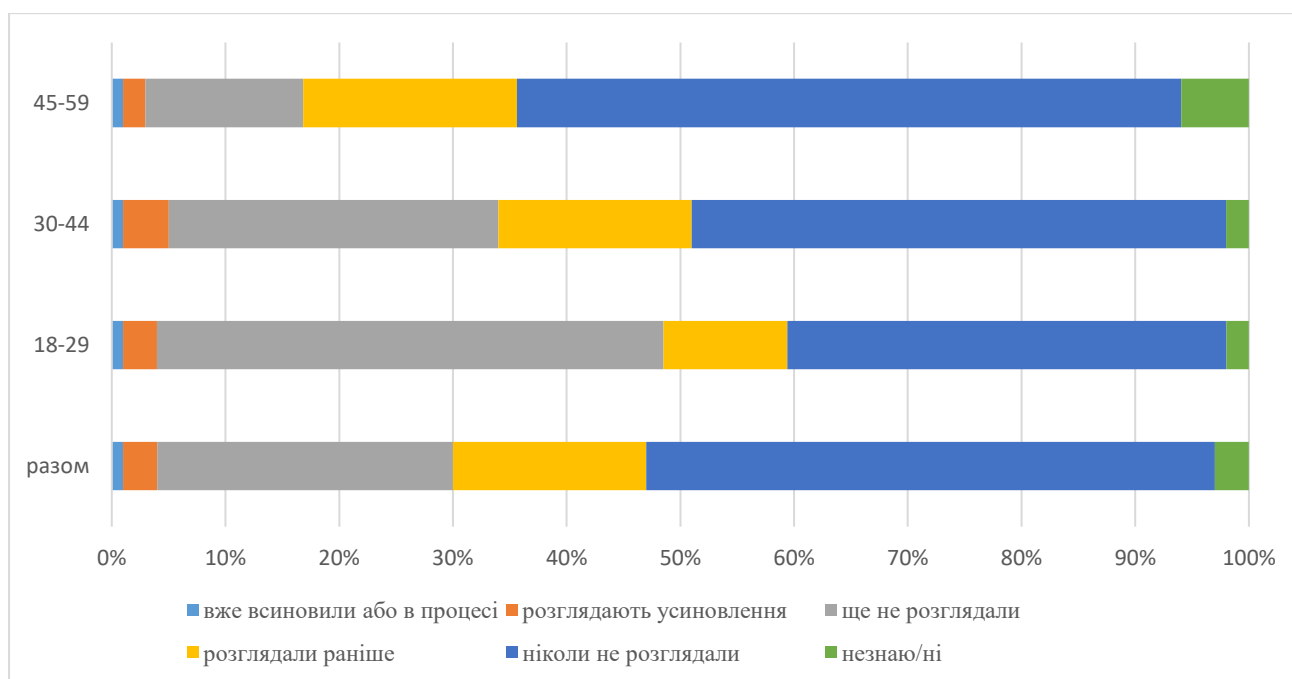

Рис. 1.4 Ставлення до усиновлення і наміри серед людей 18-59 років

Готовність до усиновлення зменшується з віком респондентів. Більшість осіб віком 45-59 років (59%) і старше 60 років (71%) не планують усиновлювати дітей. Отже, молодші респонденти більш відкриті до ідеї усиновлення. 12% респондентів указали вік як причину відмови від усиновлення. Серед людей віком 45-59 років таких було 22%, а серед людей старших 60 років – 46% [5].

Більшість респондентів (56%) вважають, що рішення про усиновлення часто зумовлене неможливістю мати біологічних дітей або іншими перешкодами для природного дітонародження. Таку точку зору частіше висловлюють ті, хто ще не розглядав питання усиновлення, але готовий звернутися до нього в майбутньому (64%). Чотири з десяти респондентів (41%) зазначають, що важливим фактором є їх фінансова здатність утримувати усиновлену дитину. Ще 39% вказують на те, що їх спонукає або могло б спонукати бажання надати дах дитині, яка цього потребує. Цей аспект є більш важливим для тих, хто раніше розглядав можливість усиновлення, але відмовився від неї (50%), а також для тих, хто ще не думав про усиновлення, але відкритий до цієї ідеї в майбутньому (49%) [5] (Рис.1.5).

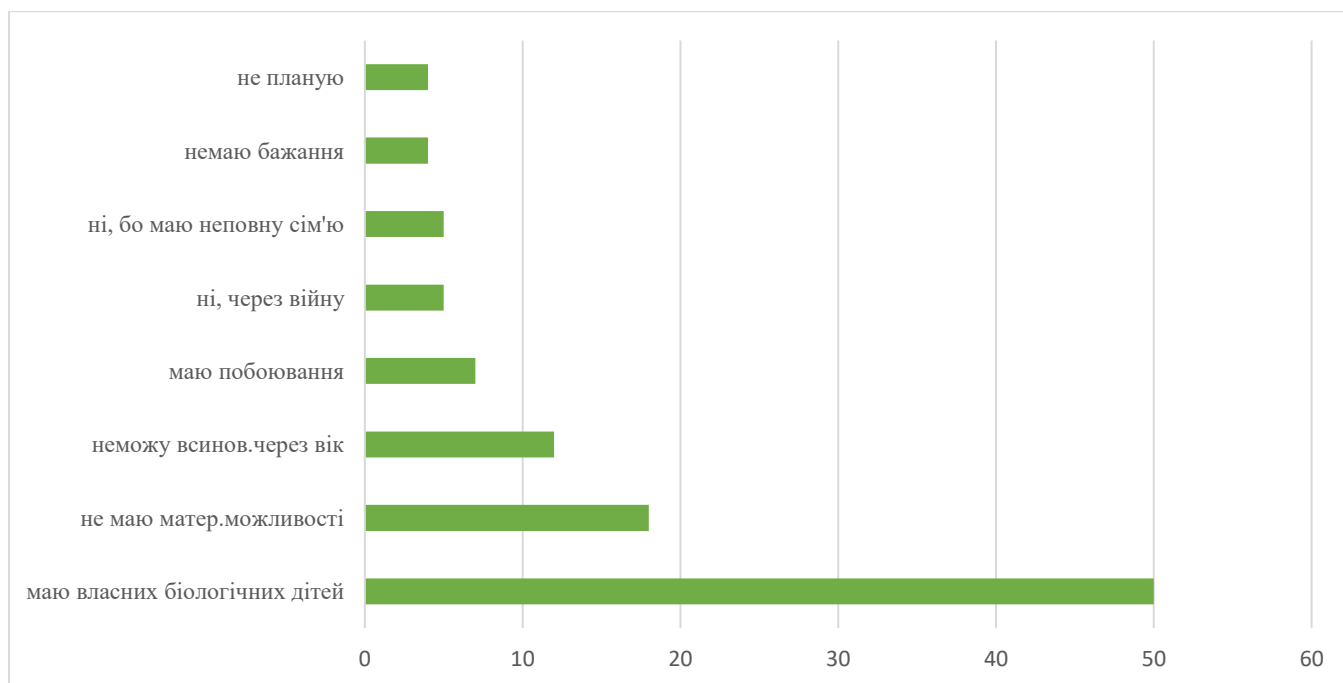

Рис.1.5 Причини відсутності наміру усиновити дитину серед тих, хто розглядав цю можливість, але вирішив відмовитися, і тих, хто ніколи не планував усиновлення

Більшість респондентів (56%) вважають, що рішення про усиновлення часто зумовлене неможливістю мати біологічних дітей або іншими перешкодами для природного дітонародження. Таку точку зору частіше висловлюють ті, хто ще не розглядав питання усиновлення, але готовий звернутися до нього в майбутньому (64%). Чотири з десяти респондентів (41%) зазначають, що важливим фактором є їх фінансова здатність утримувати усиновлену дитину. Ще 39% вказують на те, що їх спонукає або могло б спонукати бажання надати дах дитині, яка цього потребує. Цей аспект є більш важливим для тих, хто раніше розглядав можливість усиновлення, але відмовився від неї (50%), а також для тих, хто ще не думав про усиновлення, але відкритий до цієї ідеї в майбутньому (49%) [5].

Набуття дитиною статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, є юридичним процесом, що регулюється законодавством України, зокрема, Сімейним кодексом України та Законом України «Про охорону дитинства». Такий статус надається дитині, якщо вона залишилася без батьківської

опіки через різні обставини, і передбачає надання певних прав та гарантій на соціальну підтримку, виховання та захист.

Дитиною-сиротою вважається особа, яка втратила обох батьків (померли, загинули або зникли безвісти). Визначення цього статусу відбувається через офіційну процедуру визнання дитини сиротою, що включає встановлення факту смерті або зникнення батьків. Якщо батьки дитини померли або зникли, органи соціального захисту (звичайно, органи опіки) здійснюють перевірку та збирають відповідні документи для підтвердження цього факту. Після цього визначається, кому буде надано право опіки або піклування над дитиною. Якщо такої особи немає, дитина може бути влаштована в інтернатний заклад чи прийомну сім'ю [6, с. 12-19].

Дитина, позбавлена батьківського піклування – це дитина, батьки якої не виконують своїх обов'язків щодо виховання, навчання та забезпечення необхідних умов для життя дитини. Причинами може бути відсутність батьківського піклування через відмову від дитини, визнання батьків недієздатними або обмеження їхніх прав щодо дитини, зловживання батьків алкоголем чи наркотиками, насильство в сім'ї, неналежне ставлення до дитини, втрата зв'язку з батьками, якщо вони не виконують свої обов'язки. Дитина може бути позбавлена батьківського піклування в судовому порядку на підставі заяви органів опіки та піклування, або після перевірки житлово-побутових умов та інших аспектів життя дитини.

1.2. Проблеми і потреби дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни

Актуалізація соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни є надзвичайно важливою темою в контексті сучасних викликів, з якими стикається українське суспільство. В

умовах війни, діти, які залишились без батьківської опіки, особливо потребують всебічної підтримки, оскільки вони є найбільш вразливою категорією населення.

Втрата батьків або вихід з під опіки через бойові дії призводить до серйозних психоемоційних травм, стресів та переживань. Соціально-педагогічна підтримка має включати не тільки фізичну опіку, але й інтенсивну психологічну допомогу. Професіонали повинні допомогти дітям адаптуватися до нових умов життя, знижуючи рівень тривоги, стресу та забезпечуючи відновлення емоційного стану.

В умовах війни діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, часто опиняються в нових соціальних ситуаціях: перебування в прийомних сім'ях, дитячих будинках, або на тимчасових житлових місцях. Соціально-педагогічна підтримка повинна включати допомогу в адаптації до нових умов, підтримку формування нових соціальних зв'язків, а також навчання життєвих навичок для нормальної інтеграції в суспільство [7].

В умовах війни діти-сироти потребують спеціальних заходів безпеки, оскільки вони часто опиняються в ситуаціях, що можуть призвести до подальших фізичних або психологічних травм. Соціально-педагогічна підтримка має включати не тільки юридичний захист прав дітей, але й створення безпечного середовища, яке захищає їх від будь-яких форм насильства, експлуатації або зловживань.

Війна часто порушує звичний процес навчання для дітей, які залишились без батьківської опіки. Для них важливо не тільки забезпечити доступ до освіти, але й враховувати специфіку їх потреб – індивідуальні програми, психологічну реабілітацію, дистанційне навчання. Соціально-педагогічна підтримка повинна включати заходи для забезпечення рівних можливостей для освіти та розвитку дітей.

Одним із важливих напрямків є створення системи підтримки для дітей, позбавлених батьківського піклування. Це може бути через програми соціалізації, підтримку з боку громади, волонтерських організацій, установ, які можуть забезпечити емоційну та матеріальну підтримку дітям у цей важкий час.

В умовах війни значення соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, набуває ще більшої актуальності. Це не лише питання про забезпечення їх фізичних потреб, але й відновлення їх психоемоційного стану, сприяння соціальній адаптації та надання їм рівних можливостей для розвитку в складних умовах.

На даний момент в Україні є кілька програм та ініціатив, спрямованих на соціально-педагогічну підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в громадах. Враховуючи ситуацію, пов'язану з війною, зростає потреба в створенні нових і вдосконаленні вже існуючих програм, щоб забезпечити дітям підтримку в цей складний час [8, с. 30-36].

Місцеві органи влади (громади, селища, міста) активно впроваджують програми для підтримки дітей-сиріт. Це Програми реінтеграції дітей в сім'ї – коли діти повертаються до своїх біологічних батьків після того, як були влаштовані в дитячі будинки або прийомні сім'ї. Програми включають в себе психологічну підтримку та консультування. Підтримка прийомних сімей – органи соціального захисту громади працюють із прийомними батьками, надаючи їм необхідні ресурси для виховання та адаптації дітей-сиріт. Це можуть бути фінансові, юридичні та психологічні консультації. Організація освітніх програм – забезпечення дітей-сиріт можливістю навчатися в місцевих школах, організація додаткових занять для розвитку навичок, підготовка до дорослого життя.

Багато громад реалізують програми психосоціальної підтримки, особливо в умовах війни. Ці програми передбачають психологічну реабілітацію дітей, які пережили травму, втрату батьків або стали свідками воєнних дій. Спеціалісти допомагають дітям подолати стрес, страх і депресії, що виникли через травматичні події. А також, групи підтримки та консультування для дітей і підлітків, де психологи працюють не тільки з дітьми, але й з їх опікунами або прийомними батьками для ефективної адаптації та забезпечення безпеки дитини в нових умовах.

Волонтерські організації беруть активну участь у підтримці дітей-сиріт, особливо в умовах війни. Вони реалізують програми по матеріальній допомозі (одяг, продукти харчування, медичні засоби), емоційній підтримці та консультування, а також по забезпеченню безпечного середовища для дітей, включаючи тимчасові притулки та прихистки [9, с. 139-142].

Важливим напрямом є забезпечення правового захисту дітей-сиріт:

- юридичні консультації для дітей, позбавлених батьківського піклування, з питань спадщини, прав опіки та усиновлення;
- підтримка в отриманні документів (паспортів, свідоцтв про народження, посвідчень на отримання соціальних виплат);
- представництво інтересів дітей у судах та інших державних установах.

Програми соціальної адаптації та підготовки до самостійного життя спрямовані на те, щоб діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, могли адаптуватися до самостійного життя, коли вони досягнуть повноліття - навчання життєвим навичкам (керування бюджетом, пошук роботи, самостійне проживання), організація програм підтримки з працевлаштування, стажувань, розвиток професійних навичок, менторство та наставництво від досвідчених спеціалістів чи волонтерів для надання емоційної та соціальної підтримки.

Проекти інтеграції дітей з уразливих категорій в громаду можуть включати організацію свят і заходів, де діти-сироти можуть брати участь у громадських ініціативах, соціалізуватися з однолітками, розвивати свої таланти та інтереси та партнерство з громадськими організаціями для підтримки соціальної адаптації дітей в нових громадах, допомога з організацією дозвілля та навчання.

В умовах війни Україна також отримує міжнародну допомогу у вигляді фінансування, консультацій та програм для підтримки дітей-сиріт. Приміром, фінансування та організація програм соціальної адаптації від міжнародних гуманітарних організацій та інтеграція дітей у міжнародні програми обміну досвідом щодо розвитку соціально-педагогічної підтримки [10, с. 239-246].

Всі ці програми потребують належного ресурсного забезпечення, скоординованої роботи місцевих органів влади, соціальних служб, а також залучення громадських і міжнародних організацій. Підтримка дітей-сиріт є надзвичайно важливою в умовах війни, коли багато дітей втрачають батьків або опиняються в складних життєвих обставинах.

1.3. Особливості соціально - педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни

Соціально-педагогічна підтримка — це комплексний процес надання допомоги особам або групам осіб, які опинилися в складних життєвих ситуаціях, з метою забезпечення їхнього фізичного, емоційного, психологічного та соціального благополуччя. Вона спрямована на соціалізацію, адаптацію до соціуму та розвиток особистості, що особливо важливо для дітей, підлітків і молоді, які перебувають у складних умовах (зокрема, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, особи з інвалідністю тощо).

Історія соціально-педагогічної підтримки тісно пов'язана з розвитком соціальної роботи та педагогіки як наукових дисциплін, а також з еволюцією підходів до надання допомоги людям, які опинилися в складних життєвих ситуаціях. Перші ознаки соціально-педагогічної підтримки можна побачити вже в античності, коли в Греції та Римі існували певні форми допомоги для бідних, дітей-сиріт та знедолених верств населення. Однак, це були скоріше соціальні, ніж педагогічні заходи. В середньовіччі церква і релігійні ордени брали на себе соціальні обов'язки, включаючи опіку над дітьми, надання притулку сиротам та допомогу нужденним. Але педагогічний аспект, який включав навчання та виховання, ще не був чітко окреслений [11, с. 101-106].

Перші значущі зміни в підходах до соціально-педагогічної підтримки відбуваються в ХІХ столітті, з розвитком соціальної роботи та педагогічної теорії. Соціальні реформи, що відбувалися в різних країнах Європи, зокрема в Англії та Німеччині, звернули увагу на проблему дітей-сиріт, бездомних та знедолених верств населення. В цей час починає формуватися ідея соціальної допомоги як інтеграції педагогічних методів із соціальними практиками.

Наприкінці ХІХ століття, у зв'язку з індустріалізацією та урбанізацією, зростає кількість людей, що потребують соціальної підтримки, зокрема, дітей, які залишилися без батьків або опинилися в складних життєвих обставинах. Виникають перші організації, що займаються питаннями опіки та виховання таких дітей, а також педагогічної допомоги людям, які перебувають у кризових умовах. У цей період активно розвиваються ідеї гуманного виховання, інклюзивних практик, впроваджується допомога дітям та родинам через навчальні та соціальні програми.

Поява соціально-педагогічних служб та установ, таких як притулки для дітей-сиріт, спеціалізовані інтернати, а також перші соціально-педагогічні працівники, які поєднували освітні та соціальні функції, знаменувала новий етап розвитку соціально-педагогічної підтримки. З'являються перші концепції «соціального виховання» і «соціальної реабілітації», що поєднують допомогу дітям та дорослим із застосуванням педагогічних засобів [12, с. 273-281].

У післявоєнний період відзначається великий розвиток соціальної роботи та педагогічних дисциплін у багатьох країнах, особливо в Європі та Північній Америці. В цей час соціально-педагогічна підтримка набула більш чіткої форми, і почали з'являтися спеціалізовані програми для підтримки дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для боротьби з проблемами, такими як безпритульність, наркоманія, психічні розлади.

У 1970-1980-ті роки соціально-педагогічна підтримка значно розширюється завдяки розвитку соціальних служб та інститутів, таких як центри для дітей, будинки для неповнолітніх правопорушників, реабілітаційні установи для молоді.

У цей період починається серйозна реформа соціальних систем, в тому числі в Україні та країнах Східної Європи. Підхід до дітей-сиріт і осіб, які потрапили в складні життєві обставини, стає все більш гуманістичним і орієнтованим на їхній всебічний розвиток.

У сучасних умовах соціально-педагогічна підтримка продовжує розвиватися, інтегруючи нові методи та інструменти, зокрема, в рамках соціальної роботи та інклюзивної педагогіки. Одним з важливих досягнень є розвиток інституту сімейних форм виховання, таких як прийомні сім'ї, патронатне виховання, а також реабілітація дітей, які пережили травми, насильство чи інші кризові ситуації.

Розвиток соціально-педагогічної підтримки в Україні має свою специфіку, зумовлену історичними, соціальними та економічними умовами. Цей процес проходив через різні етапи, від зародження основних ідей до сьогоденного становлення системи допомоги в умовах сучасних викликів.

В Україні до початку 1990-х років соціально-педагогічна підтримка здебільшого була сфокусована на соціальному захисті та вихованні дітей, які потрапили в складні життєві обставини (діти-сироти, діти з неповних сімей, діти з інвалідністю). Така підтримка здебільшого надавалася через систему державних дитячих установ, таких як дитячі будинки та інтернати [13, с. 40-47].

У радянський період соціальна робота була організована державними органами, і більшість програм були направлені на задоволення основних потреб дітей і дорослих, які втратили батьківську опіку або перебували у кризових умовах. Проте в той час акцент на педагогічну підтримку не був таким виразним — більше уваги приділялося наданню медичних послуг та матеріальної підтримки.

Після здобуття незалежності Україна зазнала значних соціальних і економічних змін, що призвело до необхідності реформування соціальних служб, включаючи соціально-педагогічну підтримку. В умовах нестабільності, економічних труднощів та зростання соціальних проблем виникла потреба в нових

підходах до надання допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, а також сім'ям, що перебували в кризових ситуаціях.

В Україні почали формуватися перші спеціалізовані служби соціально-педагогічної підтримки, зокрема, для роботи з дітьми в інтернатних закладах, а також організовувалися соціальні служби для реабілітації дітей і підлітків. Зокрема, на рівні місцевих органів влади почали створюватися центри соціальних служб для молоді, де соціальні працівники здійснювали не тільки соціальний захист, але й допомогу у вихованні та розвитку.

На початку ХХІ століття Україна почала орієнтуватися на європейські стандарти у сфері соціального захисту і педагогічної підтримки, що зумовило необхідність реформування соціально-педагогічної сфери. Під час цього періоду особлива увага стала приділятися розвитку інклюзивної освіти, забезпеченню прав дітей, а також впровадженню прогресивних підходів у соціальній роботі [14, с. 179].

З 2001 року в Україні були створені різноманітні організації та інституції, які надавали соціально-педагогічну допомогу у кризових ситуаціях, що дозволяло підтримувати розвиток дитини і допомагати сім'ям у труднощах. Також було почато впровадження принципу «сімейних форм виховання», що передбачало розвиток альтернативних форм сімейного виховання (прийомні сім'ї, патронатні вихователі).

У новітній період розвиток соціально-педагогічної підтримки в Україні переживає етап активної реформи. Зокрема, були реалізовані важливі зміни у системі освіти та соціальних послуг, включаючи підтримку сімей, дітей-сиріт, дітей з обмеженими можливостями та інших груп, що потребують уваги.

За останні роки в Україні було значно зменшено кількість інтернатних закладів. Замість них почали активно розвиватися такі форми, як прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, а також програми для розвитку родинного виховання. Однією з важливих реформ є запровадження інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами, що сприяє створенню рівних можливостей для всіх дітей без обмежень. Це вимагає постійної підтримки не лише з боку педагогів, але

й соціальних працівників, які допомагають адаптувати учнів до навчального процесу.

В Україні створюються нові моделі надання соціальних послуг, зокрема, створення центрів для соціально-педагогічної підтримки, що включають психологічну допомогу, правову допомогу та сприяння інтеграції в суспільство. Конфлікт на сході України та значні соціальні й економічні потрясіння поставили нові виклики для соціально-педагогічної підтримки. В умовах війни соціальні працівники та педагоги активно долучаються до надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також дітям, які пережили психологічні травми, спричинені війною [15, с. 139-144].

Розвиток соціально-педагогічної підтримки в Україні зазнав значних змін, від простих форм соціального захисту до комплексного підходу, який враховує як соціальну, так і педагогічну допомогу. За останні роки значно покращилися умови для дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для дітей з особливими потребами. Система соціально-педагогічної підтримки в Україні продовжує розвиватися, враховуючи досвід міжнародних практик, що допомагає підвищити якість послуг та адаптувати їх до сучасних умов.

Сьогодні соціально-педагогічна підтримка є ключовим елементом системи соціального забезпечення та охорони прав дітей, молоді та інших груп населення, що перебувають у складних життєвих обставинах. Вона допомагає інтегрувати таких осіб у суспільство, забезпечує їх розвиток і адаптацію до нормального життя.

Соціально-педагогічна підтримка включає надання психологічної допомоги особам, що потребують підтримки. Це передбачає організацію різних заходів, спрямованих на зниження рівня стресу, допомогу у подоланні психологічних травм, відновлення емоційного стану після пережитих стресових ситуацій або втрат. Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, це особливо важливо, адже вони часто переживають травму від втрати родини, соціальної підтримки, відчуття покинутості.

Педагогічний компонент соціально-педагогічної підтримки полягає в тому, щоб сприяти розвитку особистості через організацію навчального процесу, розвиток інтелектуальних, творчих та комунікативних здібностей. Це включає підтримку в отриманні освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації, а також допомогу в подоланні соціальних бар'єрів, які можуть виникати внаслідок життєвих труднощів [16, с. 352].

Соціально-педагогічна підтримка передбачає інтеграцію осіб у суспільство, допомогу в створенні або відновленні соціальних зв'язків. Особливо для дітей, позбавлених батьківського піклування, важливо мати надійну соціальну підтримку, яка забезпечить їм комфортні умови для адаптації та розвитку в новому соціальному середовищі. Це може бути і підтримка у пошуку житла, і надання соціальних послуг і допомога у соціальній інтеграції.

Основним принципом соціально-педагогічної підтримки є індивідуальний підхід до кожної дитини чи особи. Допомога має бути адаптована до специфічних потреб і особливостей кожної людини, з урахуванням її психологічного стану, інтелектуальних і фізичних можливостей, соціальної ситуації (табл.1.1)

Таблиця 1.1

**Роль соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт і дітей,
позбавлених батьківського піклування**

Принципи	Характеристика
Психологічна реабілітація	допомога у подоланні стресу і психологічних травм після втрати батьків або перебування в небезпечних умовах
Адаптація в новому соціальному середовищі	формування нових соціальних зв'язків, інклюзія в освітні та соціальні системи
Створення умов для розвитку	розвиток здібностей і талантів дітей через різні форми освіти та позашкільні програми
Підготовка до самостійного життя	організація навчальних програм для здобуття професії, допомога в пошуку роботи, підтримка при адаптації до самостійного життя після досягнення повноліття

Джерело: побудовано автором на основі [10, с. 102]

Соціально-педагогічна підтримка також включає в себе забезпечення прав і законних інтересів осіб, зокрема в сфері соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, захисту від насильства та дискримінації. Вона допомагає забезпечити рівні умови для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у їхньому розвитку та інтеграції в суспільство.

Педагогічний процес соціальної підтримки дітей часто орієнтований на створення груп підтримки, де діти мають можливість обмінюватися досвідом, навчатися взаємодії в колективі, що важливо для їх соціальної адаптації. Крім того, важливим є відновлення зв'язку дітей із сімейними цінностями, коли це можливо, або створення умов для соціальних сімейних моделей.

Соціально-педагогічна підтримка є важливим елементом у роботі з дітьми, які опинилися в складних соціальних умовах, і є необхідною умовою для їхнього повноцінного розвитку та інтеграції в суспільство. Вона забезпечує не лише базові соціальні гарантії, але й сприяє відновленню психоемоційного стану та підтримці інтелектуального і фізичного розвитку.

Нормативно-правова база соціально-педагогічної підтримки в Україні охоплює ряд законів, постанов, указів та інших нормативних актів, які регулюють різні аспекти надання соціальних та педагогічних послуг дітям, сім'ям та іншим соціально вразливим групам населення. Вона є основою для функціонування та розвитку системи соціально-педагогічної підтримки в Україні

Конституція України є основним документом, який закріплює права громадян, включаючи право на соціальний захист. Вона передбачає рівність прав і можливостей для всіх, зокрема для дітей, які потребують соціальної та педагогічної підтримки. Так, стаття 52 гарантує право на соціальний захист для дітей, зокрема тих, хто позбавлений батьківського піклування [17].

Закон України «Про охорону дитинства» є основним нормативним актом, який регулює права дітей на отримання соціально-педагогічної допомоги. В ньому зазначено основні принципи захисту прав дітей, а також права і обов'язки держави

та громадян щодо дітей. Закон також визначає соціальну підтримку для дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з інвалідністю та інших [18].

Закон України «Про соціальні послуги» визначає правові та організаційні засади надання соціальних послуг, зокрема соціально-педагогічних послуг. Важливою частиною цього закону є вимоги до організацій та установ, що надають соціально-педагогічні послуги, а також опис процесу надання таких послуг. Закон передбачає формування системи соціальних послуг для різних груп населення, включаючи дітей [19].

Закон України «Про освіту» містить основні норми щодо організації освітнього процесу в Україні, включаючи інклюзивну освіту. У ньому закріплено право дітей з обмеженими можливостями на освіту в умовах інклюзії, що є важливим елементом соціально-педагогічної підтримки. Також закон містить положення щодо забезпечення педагогічної підтримки учнів, які потребують особливого підходу через різні соціальні чи фізичні труднощі [20].

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» є важливим елементом правової бази для соціально-педагогічної підтримки осіб, які були вимушено переміщені через конфлікти та інші соціальні потрясіння. Він передбачає допомогу і підтримку для внутрішньо переміщених осіб, зокрема дітей, та забезпечує доступ до соціальних і педагогічних послуг, включаючи освіту та психологічну підтримку [21].

Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» регулює діяльність соціальних працівників та педагогів, які працюють з дітьми та сім'ями в складних життєвих ситуаціях. Закон визначає основні принципи соціальної роботи в Україні, а також надання допомоги дітям, які опинилися в складних обставинах, зокрема дітям-сиротам та дітям з обмеженими можливостями [22].

Постанова Кабінету Міністрів України про «Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною» регулює організацію патронату

над дітьми, що включає створення сімейних умов для дітей, позбавлених батьківського піклування. Патронатна форма виховання є однією з основних форм соціально-педагогічної підтримки, яка передбачає тимчасове перебування дітей у прийомних сім'ях під опікою патронатних вихователів [23].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг» визначає порядок надання соціальних послуг, зокрема соціально-педагогічних, що є необхідними для підтримки дітей та сімей, що потрапили в складні життєві обставини. Вона охоплює різні аспекти соціальної роботи з дітьми, включаючи підготовку педагогів та соціальних працівників для ефективного надання допомоги [24].

Окрім окремих законів, в Україні є ряд стратегій і програм, що сприяють розвитку соціально-педагогічної підтримки. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки включає положення про розвиток інклюзивної освіти та соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами [25].

Державна програма соціальної підтримки дітей та молоді в Україні, яка передбачає надання соціальних послуг дітям, позбавленим батьківської опіки, а також молоді з інвалідністю. Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб, яка також включає аспекти соціально-педагогічної підтримки дітей та їхніх сімей.

Нормативно-правова база соціально-педагогічної підтримки в Україні складається з багатьох законів та підзаконних актів, що визначають основні принципи та підходи до роботи з дітьми та іншими соціально вразливими групами населення. Ця база дозволяє забезпечити ефективну допомогу і підтримку, адаптуючи систему соціального захисту до потреб дітей в умовах змін, викликаних соціальними, економічними і політичними процесами.

Компоненти соціально-педагогічної підтримки охоплюють різні напрями, що сприяють всебічному розвитку та допомозі дітям та сім'ям, що знаходяться в складних життєвих обставинах. Інформаційний компонент – це забезпечення

доступу до необхідної інформації щодо прав дітей, пільг, соціальних послуг, а також інформація про доступні освітні, медичні та соціальні послуги. Педагоги та соціальні працівники повинні інформувати дітей та їх сім'ї про можливості отримання допомоги [25].

Психологічний компонент включає надання психологічної підтримки дітям і підліткам, які зазнали травмуючих факторів, таких як війна, насильство або втрату батьків. Це може бути індивідуальне консультування, групова терапія, заняття для розвитку емоційної стійкості та самовизначення.

Педагогічний компонент – задоволення освітніх потреб дітей, що знаходяться в складних життєвих обставинах. Включає підтримку у навчальному процесі, адаптацію програм, організацію додаткових занять, підтримку в інтеграції в освітній процес для тих, хто пропустив навчання. Правовий компонент – забезпечення правової підтримки для дітей, які перебувають під соціальною опікою або мають інші складні життєві ситуації. Це включає допомогу у забезпеченні прав дітей на житло, освіту, медичну допомогу, а також захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [26].

Соціальний компонент – забезпечення соціальних послуг, включаючи допомогу в працевлаштуванні, наданні фінансової підтримки, забезпечення доступу до житла та інші необхідні соціальні сервіси. Це також включає розвиток соціальної інтеграції дітей та їх сімей у громаді.

Медичний компонент – надається медична допомога дітям, зокрема у випадках фізичних чи психічних травм, що можуть бути наслідками воєнних дій або інших складних життєвих обставин. Окрім медичних послуг, важливим є проведення профілактичних заходів для збереження здоров'я дітей.

Організаційно-методичний компонент – це розробка та впровадження методик, планів та програм соціально-педагогічної підтримки, спрямованих на надання допомоги дітям. Це можуть бути програми адаптації в умовах війни,

розвиток волонтерських ініціатив, проведення тренінгів і семінарів для фахівців [27].

Емоційний компонент – це створення комфортного та безпечного середовища для дітей, де вони можуть розвиватися та самовиражатися, що сприяє їхній емоційній стабільності та зниженню рівня стресу. Важливим аспектом є надання можливості для занять творчістю, спорту, культурних та соціальних активностей.

Ці компоненти взаємопов'язані між собою і забезпечують комплексний підхід до соціально-педагогічної підтримки дітей та їх сімей. Підтримка охоплює як безпосередню допомогу, так і створення довготривалих умов для адаптації, реабілітації та розвитку [28].

Не менш важливим для учасників освітнього процесу є вміння соціально адаптуватися до змінюваних умов навколишнього середовища, особливо в умовах війни або інших кризових ситуацій.

Соціальна адаптація допомагає дитині чи молодій людині відновити або зберегти стабільність у взаєминах із навколишнім світом, знайти місце в соціумі та забезпечити свою безпеку. Це особливо актуально для дітей, які потрапили в складні життєві обставини, зокрема, для дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Завдяки цим компонентам соціальної адаптації учасники освітнього процесу можуть не тільки швидше пристосовуватись до нових умов, а й розвивати стійкість, уміння долати труднощі та ставати більш самостійними та впевненими в собі людьми [29].

Процедура набуття статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, включає кілька етапів. По – перше це збір документів. Для того, щоб дитина набула статусу сироти чи позбавленої батьківського піклування, необхідно зібрати відповідні документи, що підтверджують факт смерті або відсутності батьків [30] (Рис. 1.6).

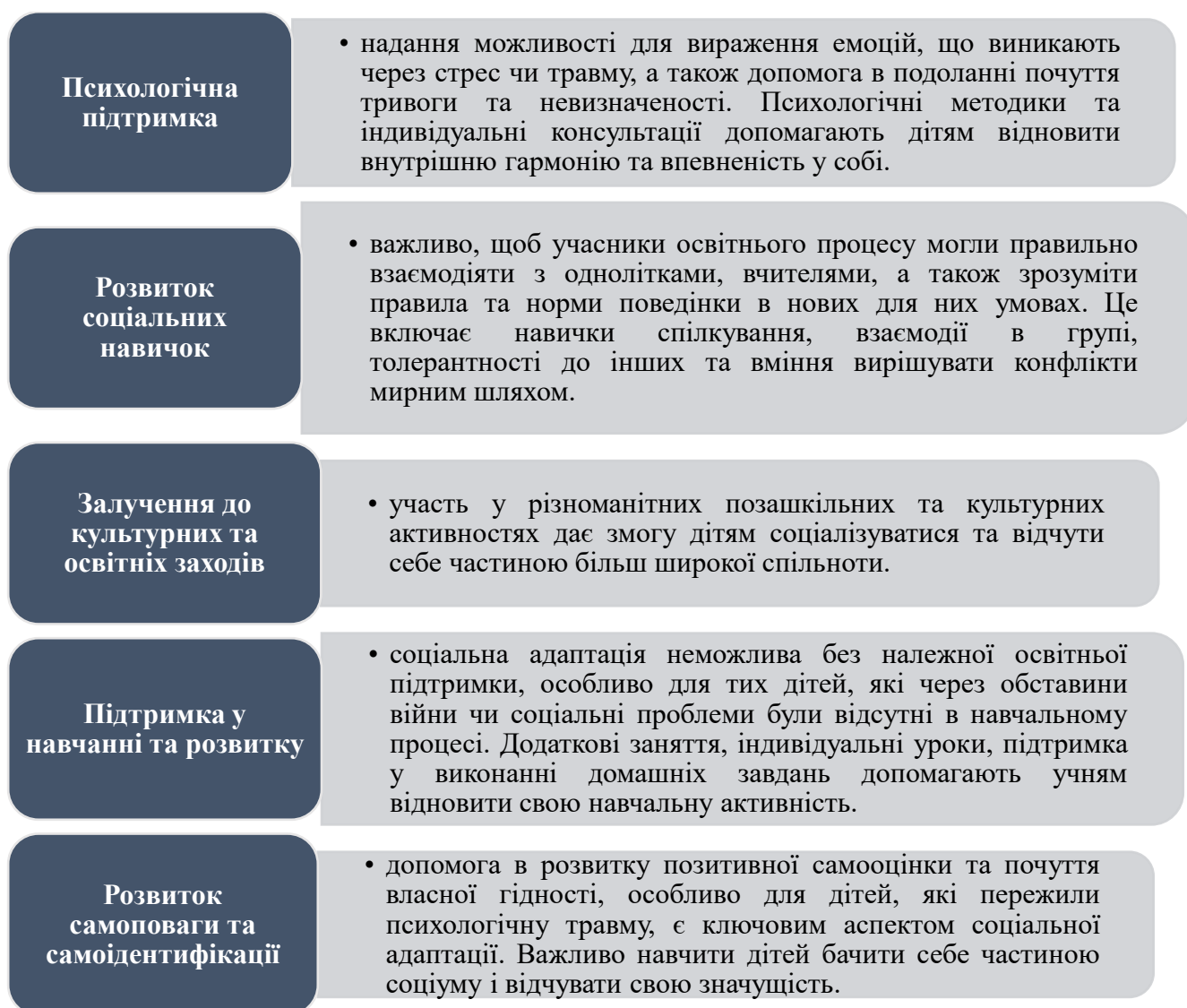

Рис.1.6 Етапи процесу соціальної адаптації [31]

Наступний етап – подача заяви до органів опіки. Заява може бути подана до місцевого органу опіки та піклування. Якщо дитина втрачає батьків через судові рішення, суд також видає відповідне рішення про позбавлення батьків батьківських прав. Мають місце соціальні та психологічні перевірки. Після того, як факти з'ясовані і всі документи оформлені, відповідальні органи проводять перевірку умов, у яких знаходиться дитина, що дозволяє визначити необхідні заходи для її влаштування. На основі документів і перевірок органи опіки приймають рішення про влаштування дитини в прийомну сім'ю, дитячий будинок чи інші спеціалізовані установи для підтримки дітей, позбавлених батьківського піклування [32] (Рис.1.7).

Право на піклування	Вони мають право на забезпечення житлових умов, виховання, здоров'я та освіти
Право на державну підтримку	Дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, держава надає певні соціальні виплати, пільги та допомогу (наприклад, виплати на навчання, медичне обслуговування)
Право на усиновлення	Такі діти мають право бути усиновленими, якщо це відповідає їхнім інтересам
Право на підтримку після досягнення повноліття	Коли дитина досягає 18 років, вона може отримувати допомогу від держави на час навчання, а також інші форми підтримки

Рис.1.7 Права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [33]

У умовах війни, коли багато дітей залишаються без батьків, набуття такого статусу набуває особливої актуальності. Для дітей, що залишилися без батьків внаслідок війни, надання такого статусу має велике значення для забезпечення їхніх прав, соціального захисту та забезпечення безпеки в період конфлікту.

Основні засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні мають на меті забезпечення прав цих дітей, створення для них сприятливих умов для розвитку та виховання, а також надання необхідної соціальної підтримки [34, с. 217].

Основним принципом державної політики є пріоритет інтересів дитини. Усі рішення та заходи, що стосуються дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, повинні ґрунтуватися на принципі найкращих інтересів дитини, що включає її фізичне, емоційне та психічне благополуччя.

Держава надає пріоритет сімейним формам виховання (усиновлення, прийомна сім'я, опіка та піклування) замість перебування дитини в установах інтернатного типу. Законодавством передбачена заборона розміщення дітей у

державних інтернатних закладах, якщо є можливість забезпечити їх виховання в родинних умовах [35, с. 231].

Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, мають право на безкоштовну освіту, медичне обслуговування, а також на соціальну підтримку. Вони можуть отримувати допомогу на навчання, спеціальні виплати та пільги на медичне обслуговування, що є важливими для їхнього соціального та емоційного розвитку.

Держава зобов'язана надавати дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, відповідну соціальну допомогу, включаючи фінансові виплати для забезпечення їхнього утримання, догляду та розвитку. Це можуть бути стипендії, пенсії на утримання, допомоги на освіту та інші виплати.

Всі заходи, які здійснюються щодо дітей, повинні бути направлені на забезпечення їхньої безпеки, захисту від насильства, експлуатації та інших небезпек. Окрема увага приділяється дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій або конфліктів, для яких необхідна спеціальна допомога і захист [36, с. 19-23].

Державна політика спрямована на забезпечення комплексної психологічної та соціальної реабілітації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони мають доступ до послуг психологів та соціальних працівників для адаптації в суспільстві, покращення психоемоційного стану та подолання наслідків травм.

Законодавство України сприяє процесу усиновлення дітей-сиріт, що дозволяє створювати сприятливі умови для їхнього виховання в сім'ї. Для цього держава здійснює відповідну підготовку кандидатів в усиновлювачі та забезпечує моніторинг після усиновлення. Для дітей, які тимчасово не можуть бути влаштовані в сім'ю, держава створює відповідні дитячі установи, які надають тимчасовий притулок, забезпечуючи відповідні умови для їхнього розвитку. Це можуть бути дитячі будинки, будинки дитини, центри соціальної адаптації тощо .

Для забезпечення ефективного соціального захисту дітей-сиріт необхідно створювати відповідні інституції на місцевому та національному рівнях.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників, соціальних працівників та психологів є важливою частиною державної політики [37, с. 105-111].

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як UNICEF, а також з іншими державами для обміну досвідом і поліпшення системи соціального захисту дітей. Це включає участь у міжнародних програмах, які допомагають покращити становище дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, особливо в умовах криз та війни.

Після досягнення повноліття діти-сироти мають право на соціальну підтримку, допомогу у працевлаштуванні та забезпечення житлом, якщо вони не можуть самостійно забезпечити себе.

Для них передбачено спеціальні програми, що сприяють адаптації в дорослому житті. Загалом державна політика в Україні направлена на комплексний підхід до вирішення проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, через забезпечення прав, соціальну підтримку, створення сприятливих умов для виховання і розвитку, а також надання необхідної допомоги для адаптації в суспільстві [38, с. 19-23].

В Україні соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюється низкою органів і установ на різних рівнях влади. Міністерство соціальної політики є основним центральним органом виконавчої влади, який відповідає за розробку і реалізацію державної політики у сфері соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Міністерство забезпечує координацію роботи державних установ, органів місцевого самоврядування та інших організацій, що займаються цими питаннями. Воно також розробляє нормативно-правову базу, яка регулює соціальний захист таких дітей [39, с. 7-10].

На місцевому рівні органи опіки та піклування відповідають за прийняття рішень щодо надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Це можуть бути місцеві органи виконавчої влади (районні та міські

адміністрації) або органи місцевого самоврядування. Вони забезпечують організацію піклування за дітьми, які позбавлені батьківської опіки, а також здійснюють контроль за умовами їхнього утримання та виховання.

Державна служба з питань дітей та сім'ї займається координацією роботи з питань захисту прав дітей, а також розвитку системи соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Вона сприяє реалізації державних програм, проводить моніторинг ситуації з дітьми в сім'ях, працює над вдосконаленням механізмів соціального захисту та допомоги таким дітям.

Районні, обласні управління соціального захисту населення забезпечують надання соціальних виплат та допомог дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування. Вони також займаються організацією реабілітації, соціальної адаптації та підтримки дітей після досягнення повноліття [40].

Служба у справах дітей є територіальним органом виконавчої влади, який здійснює контроль та нагляд за реалізацією прав дітей, особливо дітей, позбавлених батьківського піклування. Служба у справах дітей також займається питаннями влаштування дітей у прийомні сім'ї, опікунів, та організовує процес усиновлення.

Ювенальна поліція (або поліція у справах дітей) виконує функції щодо захисту прав дітей, зокрема дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, позбавлених батьківського піклування або зловживають правами. Поліція здійснює розслідування, інформує органи опіки та піклування, якщо це необхідно.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді працюють безпосередньо з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, надаючи їм комплексну соціальну підтримку, включаючи психологічну допомогу, реабілітацію, профорієнтацію та правову допомогу. Також такі центри координують роботу з прийомними сім'ями та опікунами.

Освітні установи, підпорядковані місцевим управлінням освіти, забезпечують доступ дітей-сиріт до освіти, а також надають соціальну підтримку в школах,

дитячих садках, коледжах і університетах. Вони співпрацюють з іншими органами для організації навчання та адаптації таких дітей.

Багато благодійних та неурядових організацій також займаються підтримкою дітей-сиріт, забезпечуючи їх необхідними ресурсами, психологічною підтримкою та іншими видами допомоги. Вони часто працюють у партнерстві з державними органами для покращення умов життя дітей [41, с. 320-325].

Прийомні сім'ї та будинки сімейного типу – це важлива частина системи соціального захисту дітей-сиріт, оскільки вони створюють умови для виховання дітей у сімейних умовах. Вони працюють в рамках державної програми і взаємодіють з органами опіки та піклування для забезпечення добробуту дітей.

Отже, система органів, які здійснюють соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування є комплексною і включає різні державні установи та організації, які взаємодіють для забезпечення прав та захисту цих дітей.

В Україні для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлено ряд соціальних стандартів та пільг, які покликані забезпечити їхню підтримку та адаптацію в суспільстві. Ці пільги є частиною державної політики, спрямованої на захист прав дітей у складних життєвих обставинах (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Основні соціальні стандарти та пільги для дітей-сиріт і дітей,
позбавлених батьківського піклування**

Категорії	Пільги
Пенсії та соціальні виплати	Державна соціальна допомога - дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, надається допомога по догляду (в разі потреби) та на покриття витрат на утримання
	Пенсії за втрату годувальника - якщо дитина позбавлена батьківського піклування внаслідок смерті батьків або опікунів, вона має право на отримання пенсії по втраті годувальника
Безкоштовне медичне обслуговування	Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право на безкоштовне медичне обслуговування в державних медичних закладах. Це включає як загальний медичний огляд, так і спеціалізоване лікування (наприклад, реабілітація)

Продовження таблиці 1.2	
Безкоштовне харчування та проживання	Дітям-сиротам надається безкоштовне харчування в школах, дитячих садках, навчальних закладах та закладах соціального захисту
	Також існує пільга на безкоштовне або частково безкоштовне проживання в спеціалізованих установах для дітей-сиріт або в прийомних сім'ях, де діти отримують належні умови для проживання
Освітні пільги	Діти-сироти мають право на безкоштовне навчання в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, що включає як навчальний процес, так і проживання в гуртожитках
	Для вступу до вищих навчальних закладів дітям-сиротам надаються пільги при вступі, такі як знижки на прохідний бал, право на вступ без конкурсу за певними умовами
Опіка та піклування	Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створюються умови для влаштування їх у прийомні сім'ї або будинки сімейного типу. У цих умовах забезпечується виховання, догляд та підтримка на рівні сімейного середовища
	Виплати на утримання дітей, які перебувають під опікою, здійснюються державою або місцевими органами влади
Соціальна адаптація та реабілітація	Діти-сироти мають право на участь у програмах соціальної адаптації та реабілітації, що включають психологічну допомогу, програми реабілітації після травм, а також інші соціальні послуги
	Передбачено фінансування програм, спрямованих на допомогу дітям у подоланні наслідків стресу та травм, в умовах війни чи конфліктів
Пільги для влаштування в дитячі будинки та інтернати	Діти, які залишаються в дитячих будинках та інтернатах, забезпечуються безкоштовним харчуванням, навчанням, медичним обслуговуванням та іншими послугами в межах цих установ
Соціальні виплати для дітей, які виходять на самостійне життя	Після досягнення повноліття (18 років) або випуску з навчального закладу діти-сироти мають право на одноразову допомогу на початок самостійного життя, що включає виплату грошових коштів на житло, адаптацію до дорослого життя
	Вони також мають право на безкоштовне житло або допомогу в забезпеченні житлом
Право на компенсацію за батьківський піклування	Діти, які перебувають в прийомних сім'ях або під опікою, можуть отримувати компенсацію за забезпечення їх утримання, що покриває витрати на харчування, одяг та інші потреби
Право на соціально-педагогічну підтримку	Передбачено надання соціально-педагогічної допомоги, що включає психологічну підтримку, допомогу у розвитку та адаптації до соціальних умов, консультування в різних аспектах життя

Джерело: побудовано автором на основі [42, с. 232]

Отож, система пільг та соціальних стандартів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спрямована на створення рівних умов для їхнього розвитку, навчання та соціальної адаптації. Державна підтримка охоплює всі аспекти життя таких дітей, що дозволяє знизити рівень їхньої вразливості та допомогти адаптуватися до дорослого життя. Державне забезпечення дтаких дітей є важливою частиною соціальної політики держави. Основною метою цього забезпечення є створення необхідних умов для розвитку, навчання, медичного обслуговування, соціалізації та адаптації цих дітей у суспільстві. Ці діти отримують державні соціальні допомоги та компенсації на утримання. Виплати на забезпечення їхніх базових потреб, таких як харчування, житло, одяг. Державні допомоги виплачуються на підставі рішення органів опіки та піклування, які визначають розмір фінансової допомоги залежно від віку та потреб дитини.

Держава надає можливість дітям-сиротам жити в прийомних сім'ях або в інтернатах для дітей-сиріт. Прийомні батьки отримують фінансування на утримання дітей, також їм надається психологічна підтримка та відповідне навчання для забезпечення оптимальних умов для виховання дитини.

Висновки до розділу 1

Отже, соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни є важливим елементом забезпечення їхнього розвитку і адаптації в умовах непередбачуваних соціальних та психологічних змін, що виникають через збройні конфлікти. Враховуючи складність ситуації, ключовою є роль соціальних працівників і педагогів, які допомагають дітям зберегти психологічну стабільність і можливість для нормального функціонування в нових умовах.

Актуалізація соціально-педагогічної підтримки стає особливо важливою в умовах війни, оскільки діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, потребують не тільки матеріальної підтримки, але й доступу до безпечних і комфортних умов для навчання, розвитку, психосоціальної реабілітації. Війна призводить до збільшення числа дітей, які залишаються без батьківського піклування, тому питання організації підтримки стає нагальним.

Особливості соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни полягають у необхідності забезпечення комплексного підходу до їхнього виховання та розвитку. Крім стандартних форм соціально-педагогічної допомоги, таких як навчання, виховання, психологічна допомога, необхідно приділяти увагу подоланню психологічного травмування, адаптації до нових умов, а також наданню захисту від насильства та психологічного стресу, спричиненого війною. У зв'язку з тим, що війна може спричинити різкі зміни в соціальних структурах, виникає потреба в розробці та впровадженні нових соціальних програм і інтервенцій, які відповідають на виклики війни. Це включає в себе посилення міжвідомчої співпраці між органами влади, місцевими громадами, соціальними службами та громадськими організаціями для надання оперативної допомоги дітям.

У соціально-педагогічній підтримці важливими є не тільки професіонали, які працюють з дітьми, але й підтримка з боку громади, в тому числі місцевих органів влади, батьківських спільнот, а також міжнародних організацій, які можуть надати ресурси та консультації для більш ефективного здійснення цієї підтримки. Таким чином, розгляд теоретичних аспектів соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни дозволяє визначити ключові напрямки, які потребують особливої уваги в умовах кризових ситуацій, та визначити шляхи ефективного забезпечення стабільного соціального захисту і адаптації цих дітей до нових умов життя.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Організація і методика дослідження соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни

Організація і методика дослідження соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни є надзвичайно важливою для розуміння того, як можна ефективно допомогти цим дітям адаптуватися до складних обставин і забезпечити їхнє емоційне, психічне і соціальне благополуччя в умовах кризових ситуацій [43, с. 179-182].

Метою дослідження є визначення ефективних форм соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни, а також вивчення їхніх потреб і проблем, з якими вони стикаються в умовах війни, та розробка рекомендацій щодо покращення соціально-педагогічної підтримки.

Завдання дослідження:

1. Аналіз існуючих моделей соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Вивчення специфіки потреб дітей в умовах війни, зокрема в умовах переміщення, втрати родини, психологічного стресу.
3. Розробка методичних рекомендацій щодо організації та здійснення соціально-педагогічної підтримки в кризових умовах.

4. Оцінка ефективності вже існуючих програм підтримки та їх адаптація до сучасних викликів.

Методи дослідження: [44, с. 218-220]

1. Аналіз літератури – огляд наукових досліджень, нормативних документів, практичних рекомендацій щодо підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни.
2. Соціально-педагогічне спостереження – спостереження за дітьми в установах, які займаються підтримкою таких дітей, для вивчення їхнього емоційного та соціального стану.
3. Інтерв'ю та анкетування – опитування соціальних працівників, педагогів, психологів, дітей-сиріт та їхніх опікунів для збору якісної інформації щодо їхніх потреб і переживань.
4. Фокус-групи – обговорення з групою дітей, опікунів і спеціалістів проблем і рішень щодо організації допомоги.
5. Методи кейс-менеджменту – оцінка індивідуальних потреб дітей та розробка персоналізованих планів підтримки.

Наукові дослідження, що стосуються соціально-педагогічної підтримки дітей, охоплюють широкий спектр тем, таких як психологічні та соціальні потреби дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Різні роботи акцентують увагу на тому, що такі діти часто мають особливі емоційні та психологічні потреби через пережитий стрес, втрату батьків і необхідність адаптації до нових умов. В умовах війни ці потреби ще більше посилюються, оскільки діти перебувають в ситуації постійного стресу та невизначеності.

У наукових дослідженнях представлені різні підходи до організації соціально-педагогічної підтримки дітей в кризових ситуаціях, зокрема в умовах війни. Однією з ключових моделей є інтеграція психологічної допомоги та соціально-педагогічної підтримки, спрямованої на стабілізацію емоційного стану дітей, розвиток їхньої соціальної адаптації та підтримку в соціалізації. Різні

дослідники аналізують програми допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, зокрема в умовах війни. Такі дослідження дозволяють з'ясувати, що найефективнішими є комплексні програми, які поєднують психологічну допомогу, соціальну підтримку та освітні заходи [45].

Для того, щоб розуміти, як організовується соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт в умовах війни, необхідно звернутися до чинного законодавства і нормативних актів, які регулюють цю сферу. Конвенція ООН про права дитини визначає права дітей, зокрема на захист від насильства, наслідків війни та кризових ситуацій. Важливою є стаття 22, що стосується надання допомоги дітям, які перебувають під захистом міжнародних організацій через війни чи інші надзвичайні ситуації.

Закон України «Про охорону дитинства» та інші відповідні закони, які визначають права дітей в Україні, зокрема права дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також механізми державної підтримки. Закон України «Про соціальні послуги» регламентує організацію надання соціальних послуг, в тому числі й для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міжнародні документи, як-от Європейська конвенція з прав людини та інші міжнародні угоди, також визначають загальні принципи підтримки дітей в умовах війни та катастроф. Міжнародний гуманітарний правовий акт визначає специфіку допомоги дітям в умовах війни, зокрема через міжнародні організації, які працюють із дітьми-сиротами та іншими вразливими категоріями [46].

На основі наукових досліджень та нормативних документів розроблено низку практичних рекомендацій, які використовуються в процесі надання допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування в умовах війни. Для дітей, які пережили втрату батьків або переміщення, важливо, щоб соціально-педагогічна підтримка була адаптована до кожної конкретної ситуації. Це означає не лише надання базових послуг, але й увагу до психологічного стану кожної дитини, забезпечення стабільності та безпеки. Враховуючи високий рівень стресу

та тривоги серед дітей у кризових умовах, важливою є психологічна допомога, включаючи терапевтичні методики для зниження травматичних переживань.

Діти, які залишилися без батьків, часто втрачають доступ до звичних форм навчання. В умовах війни важливо забезпечити тимчасові освітні послуги або дистанційне навчання, щоб діти не втрачали можливість отримувати знання. В умовах війни підтримка з боку громадських організацій та волонтерів є критично важливою. Різні НГО надають гуманітарну допомогу, організовують освітні та культурні заходи для дітей, що дозволяє їм зберегти відчуття нормальності та емоційного благополуччя. Програми, спрямовані на реінтеграцію дітей в соціум після пережитих травм, мають бути комплексними, включаючи соціальні навички, спілкування з однолітками, а також розвиток впевненості в собі.

Оскільки в умовах війни часто є обмежений доступ до традиційних форм допомоги, сучасні технології (інтернет-платформи для психологічної допомоги, онлайн-курси та консультації) дозволяють надавати підтримку віддалено. Важливим є активне залучення міжнародних організацій (наприклад, ЮНІСЕФ), які працюють з дітьми в умовах війни. Ці організації мають досвід роботи в кризових ситуаціях та можуть надавати як гуманітарну допомогу, так і методичну підтримку. Таким чином, аналіз літератури та нормативних документів дозволяє глибше зрозуміти поточні підходи та методи підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни, а також створити основу для подальшого дослідження та удосконалення таких програм допомоги [47, с.127-129].

Метою соціально-педагогічного спостереження є вивчення поведінки, емоційного стану та соціальної взаємодії дітей у середовищі установ, які займаються їхньою підтримкою (інтернати, притулки, спеціалізовані заклади). Завдяки спостереженню можна оцінити рівень соціалізації дітей, визначити наявність або відсутність проблем (психологічних, соціальних, поведінкових) і розробити рекомендації подальших заходів для їх розвитку та адаптації (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні аспекти спостереження

Напрямок спостереження	Категорія перевірки	Виявлення проблеми
Емоційний стан дітей	Загальна тривожність	чи помітна у дитини тривожність, збудженість або замкнутість?
	Рівень депресії	чи є ознаки депресивного стану, низький рівень активності або апатії?
	Емоційні реакції	як дитина реагує на нові ситуації чи контакт з іншими дітьми, чи є порушення в емоційній реакції (надмірна агресія або надмірна пасивність)?
Соціальна адаптація	Інтеракція з іншими дітьми	як дитина спілкується з іншими дітьми? Чи є у неї соціальні контакти? Як вона будує стосунки (дружні чи конфліктні)?
	Адаптація до нових умов	як дитина реагує на зміни в середовищі (наприклад, перехід в нову установу)? Чи здатна вона пристосовуватися до нових соціальних умов?
Поведінка та дії	Активність	рівень участі дитини в колективних заняттях, чи активно вона займається навчанням, іграми, чи схильна до ізоляції?
	Реакції на правила та обмеження	як дитина ставиться до встановлених правил, чи є у неї труднощі з підпорядкуванням нормам поведінки?
	Ініціативність	чи проявляє дитина ініціативу в груповій діяльності чи організації своєї діяльності?
Типи спостережень	Один на один	соціально-педагогічний працівник спостерігає за однією дитиною протягом певного часу, щоб зафіксувати особливості її поведінки та взаємодії з іншими дітьми або дорослими
	Групове спостереження	спостереження за групою дітей в різних ситуаціях (в ігрових, навчальних, соціальних контекстах), що дозволяє виявити, як дитина взаємодіє з іншими в груповому середовищі.

Джерело: побудовано автором на основі [48, с. 256]

Інструментом для спостереження є щоденники спостереження, спеціальні таблиці чи анкети, в яких соціально-педагогічний працівник фіксує свої спостереження. Це дозволяє збирати детальну інформацію про емоційний стан, поведінку та реакції дітей у різних ситуаціях.

Система оцінки емоційного та соціального стану – це спеціально розроблені шкали та критерії для оцінки різних аспектів психо-соціального розвитку дітей (наприклад, шкала тривожності, рівня соціальної адаптації тощо). У випадках, коли це дозволено нормативними актами та етичними вимогами, можна використовувати відеозаписи для фіксації поведінки дітей у природних умовах, що дає змогу детальніше аналізувати інтерпретацію соціальних і емоційних реакцій (Рис.2.1).

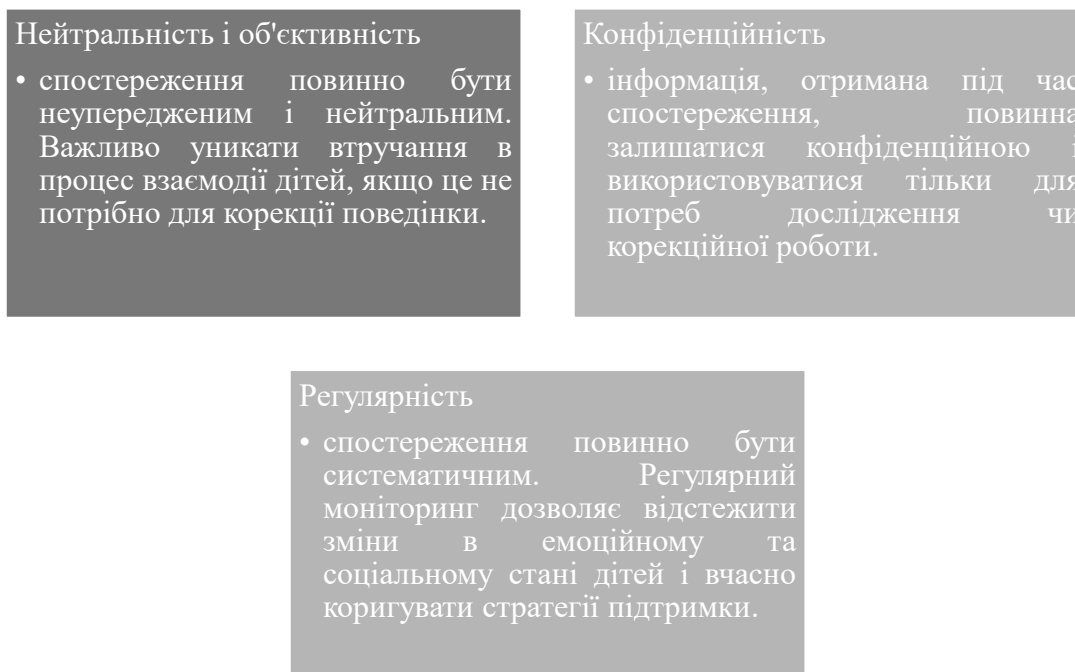

Рис. 2.1 Основні принципи спостереження [49]

Після спостереження соціально-педагогічний працівник проводить аналіз зібраних даних і формулює висновки про емоційний та соціальний стан дітей. Це може включати рекомендації щодо подальших дій (індивідуальна консультація з психологом, участь у групових заняттях тощо). На основі спостереження

розробляються індивідуальні чи групові плани підтримки, спрямовані на покращення емоційного та соціального розвитку дітей. Соціально-педагогічне спостереження є важливим інструментом для вивчення стану дітей, які знаходяться в складних життєвих умовах. Завдяки цьому методу можна отримати глибоке розуміння потреб і проблем дітей, а також ефективно організовувати корекційну роботу для покращення їхнього соціального та емоційного розвитку.

Етапи дослідження:

1. Підготовчий етап – вивчення наявних джерел інформації, нормативних актів, аналіз умов війни для дітей.
2. Збір емпіричних даних – проведення інтерв'ю з дітьми та спеціалістами, організація анкетувань.
3. Аналіз даних – обробка отриманих результатів, узагальнення висновків.
4. Розробка рекомендацій – створення практичних порад для організацій, що займаються соціально-педагогічною підтримкою таких дітей.
5. Оцінка ефективності запропонованих заходів – аналіз результатів після застосування нових методик або програм.

Збір емпіричних даних є важливим етапом у дослідженні соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Цей етап передбачає використання різних методів, зокрема інтерв'ю та анкетування, для отримання необхідної інформації про емоційний, психологічний та соціальний стан дітей, а також для збору думок та досвіду спеціалістів, які працюють з цими дітьми.

Основна мета інтерв'ю – отримати від дітей їхні індивідуальні переживання, досвід, ставлення до навколишнього середовища та процесу соціалізації. Інтерв'ю допомагають зрозуміти, як дитина відчуває свою ситуацію, які проблеми та потреби у неї виникають, а також виявити ступінь емоційної та соціальної адаптації.

Для початку потрібно розробити питання, які допоможуть вивчити емоційний стан та соціальну поведінку дітей. Питання повинні бути простими та зрозумілими

для дітей певного віку, а також адаптованими до їхнього психологічного стану. Важливо підготувати дитину до процесу інтерв'ю, пояснивши, що це добровільно і що вона може не відповідати на ті питання, на які не хоче відповідати [50].

Необхідно визначити, скільки дітей і в яких установах будуть брати участь в інтерв'ю. Важливо обрати дітей з різними типами проблем (психологічними, соціальними, емоційними), щоб отримати різноманітні відповіді. Інтерв'ю повинно бути проведено в спокійній, неформальній атмосфері, щоб дитина почувалася комфортно. Під час інтерв'ю спеціаліст ставить відкриті питання (наприклад, «Як ти відчуваєшся в цій установі?» або «Чи є у тебе друзі?»), слухає відповіді і в разі необхідності ставить додаткові уточнюючі запитання. Важливо підтримувати відкрите спілкування і дати дитині можливість виразити свої почуття та переживання. Під час інтерв'ю необхідно робити нотатки або записувати відповіді дітей, щоб після інтерв'ю можна було здійснити аналіз. Якщо дозволено, інтерв'ю можна записувати на диктофон.

Сформуємо 10 питань, які можуть бути використані для проведення інтерв'ю з дітьми в рамках дослідження їх емоційного та соціального стану, а також їхнього досвіду перебування в установах для дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування:

1. Як ти відчуваєшся в цьому закладі? Тобі тут комфортно?
2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей? Як ви проводите час разом?
3. Як ти себе відчуваєш, коли тебе просять щось зробити або коли у тебе є завдання?
4. Тобі подобається, коли дорослі (педагоги, вихователі) з тобою розмовляють?
Чи завжди ти можеш поділитися своїми думками з ними?
5. Чи є щось, що ти б хотів змінити в цьому закладі? Що саме?
6. Як ти відчуваєшся, коли хтось із дорослих тебе хвалить чи підтримує?
7. Як ти справляєшся зі своїми емоціями (наприклад, коли тобі сумно або злісно)?

8. Чи є у тебе улюблені заняття або хобі? Що ти любиш робити вільний час?
9. Чи допомагають тобі дорослі, коли тобі важко? Як саме вони тобі допомагають?
10. Чи відчуваєш ти себе в безпеці в цьому закладі? Що може зробити тебе більш впевненим або спокійним?

Ці питання допомагають виявити емоційний стан дитини, її рівень соціалізації та взаємодії з іншими дітьми та дорослими, а також оцінити, наскільки вона відчувається підтриманою та в безпеці в середовищі, де знаходиться.

Інтерв'ю з спеціалістами (психологами, соціальними працівниками, педагогами) дозволяє отримати професійний погляд на проблему, оцінити стан дітей і виявити ключові аспекти їх соціалізації та емоційного розвитку в умовах соціально-педагогічної підтримки [51].

Розробка питань для спеціалістів, що стосуються їхньої практичної діяльності, методів роботи з дітьми, їхніх спостережень щодо змін у поведінці дітей та ефективності програм підтримки. Питання можуть бути такими: «Як Ви оцінюєте рівень адаптації дітей до нових умов?», «Які проблеми найчастіше виникають у дітей, позбавлених батьківського піклування?» або «Як Ви оцінюєте ефективність психолого-педагогічної підтримки для цих дітей?».

Інтерв'ю з спеціалістами можна проводити в індивідуальному форматі або в групі. Важливо дотримуватися нейтральності та відкритості в обговоренні, не впливати на думки респондентів і створювати комфортну атмосферу для вільного вираження своїх думок і досвіду. Всі відповіді спеціалістів мають бути зафіксовані, знову ж таки, це може бути у вигляді письмових нотаток або аудіозаписів для подальшого аналізу [52, с. 126-130].

Наведемо 10 питань для інтерв'ю з спеціалістами (психологами, соціальними працівниками, педагогами), які допоможуть зібрати необхідну інформацію про стан дітей, їхню соціалізацію, а також ефективність підтримки, що надається:

1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте? Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

6. Чи є у вас якісь спостереження щодо емоційних або психологічних змін у дітей після певного періоду перебування в установі? Якщо так, то які саме зміни?

7. Як ви оцінюєте рівень ефективності програм соціально-педагогічної підтримки, що надаються дітям у вашій установі?

8. Чи маєте ви спеціальні підходи для роботи з дітьми з різними типами травм або важкими життєвими ситуаціями (втрату батьків, переживання війни)?

9. Яким чином ви залучаєте дітей до активностей чи програм, що допомагають їм краще адаптуватися та розвивати соціальні навички?

10. Як ви оцінюєте роль родини або опікунів у соціальній та емоційній підтримці дітей? Наскільки важливо для дитини зберегти зв'язок з родиною в процесі адаптації?

Ці питання допомагають отримати від спеціалістів глибоке розуміння про психологічні та соціальні аспекти роботи з дітьми в умовах відсутності батьківського піклування, а також про ефективність різних методів підтримки, що застосовуються в установах для таких дітей.

Анкетування – це ефективний метод збору даних від великої кількості респондентів (як дітей, так і спеціалістів) для вивчення конкретних аспектів їх емоційного та соціального стану. Анкети можуть бути використані для оцінки рівня

задоволеності дітей наданою підтримкою, виявлення основних проблем і потреб, а також для збору кількісних даних про ефективність соціально-педагогічних програм [53, с. 201-204].

Важливо розробити анкети, що включають як закриті питання (з варіантами відповідей, що дозволяють статистичний аналіз), так і відкриті питання (для отримання більш детальних відповідей). Питання можуть бути направлені на вивчення таких аспектів, як: «Якою допомогою Ви найбільше потребуєте?», «Які труднощі виникають у Вашому спілкуванні з іншими дітьми?», «Як Ви оцінюєте підтримку з боку персоналу установи?» тощо.

Анкетування може бути організовано як письмове, так і в електронному вигляді. Для дітей необхідно вибрати форму, зручну для їх віку та рівня розвитку (наприклад, за допомогою малюнків або символів, що відображають певні варіанти відповідей). Важливо створити комфортні умови для заповнення анкети, щоб респонденти не відчували тиску і могли дати чесні відповіді. Після заповнення анкет спеціаліст збирає їх для подальшого аналізу. Важливо також організувати процес так, щоб анкети заповнювались добровільно і анонімно, забезпечуючи конфіденційність.

Ами сформовано 10 питань для анкетування для дітей з варіантами відповідей, яке дозволить оцінити їхній емоційний і соціальний стан. Це дозволить зібрати кількісні дані, що полегшить подальший аналіз (Анкета 1, Додаток А).

Ці питання дають дітям можливість дати оцінку своїм відчуттям та переживанням, а також допомагають дослідникам і спеціалістам зрозуміти рівень соціалізації, адаптації і емоційного стану дітей, що перебувають в установах соціальної підтримки.

Після збору інтерв'ю та анкет необхідно здійснити аналіз отриманих даних. Кількісні дані можна піддати статистичному аналізу, тоді як якісні – вивчити через тематичний аналіз текстів інтерв'ю та відповідей в анкетах. Зібрані дані дозволяють виявити основні тенденції, проблеми та потреби дітей, а також оцінити рівень

соціально-педагогічної підтримки та її ефективність. Збір емпіричних даних через інтерв'ю та анкетування є ключовим етапом дослідження, оскільки дозволяє отримати інформацію безпосередньо від учасників (дітей і спеціалістів), що важливо для розробки реальних рекомендацій щодо покращення підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [54, с. 51-57].

Очікуваними результатами дослідження буде оцінка та уточнення основних потреб дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під час війни; розробка науково обґрунтованих рекомендацій для педагогів, соціальних працівників та волонтерів; пропозиції щодо покращення співпраці між державними та неурядовими організаціями, що займаються підтримкою цих дітей; оцінка впливу соціально-педагогічної підтримки на психо-соціальний стан дітей та їхню адаптацію в кризових умовах.

2.2. Результати дослідження соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни

Завдяки дослідженню можна отримати комплексне уявлення про проблеми, з якими стикаються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування в умовах війни. Це дозволить удосконалити методику їхньої соціально-педагогічної підтримки, щоб вона ставала ефективнішою в умовах постійних змін та кризових ситуацій, що створюються війною [55, с. 142-146].

Дослідження проводилося на базі Надвірнянського будинку дитини Івано-Франківської обласної ради та Івано-Франківського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей. Завдяки отриманим результатам вдалося сформулювати комплексне уявлення про проблеми, з якими стикаються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування в умовах війни. Це дозволило виявити найважливіші напрями вдосконалення соціально-педагогічної підтримки,

зробивши її більш адресною та ефективною в умовах постійних змін і кризових ситуацій, спричинених воєнними діями [55, с. 142–146].

Для наочного представлення узагальнених результатів було проведено аналіз емоційного стану дітей за питанням «Почуття в установі». Згідно з отриманими даними, більшість вихованців — 8 із 15 опитаних дітей — зазначили, що почуваються добре або дуже добре у закладі. Це свідчить про позитивне сприйняття умов перебування, наявність підтримки з боку педагогів і психологів. Водночас 3 із 15 дітей повідомили про негативні емоції, серед яких смуток, тривога, почуття самотності. Такі результати вказують на необхідність індивідуалізації підходів у соціально-педагогічній роботі, посилення психологічного супроводу та створення додаткових умов для емоційного розвантаження дітей.

Надвірнянський будинок дитини Івано-Франківської обласної ради — це спеціалізований заклад соціального захисту, призначений для догляду, виховання, медичної та психолого-педагогічної реабілітації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування віком від народження до 6 років. Основними завданнями установи є забезпечення умов для гармонійного розвитку дитини, надання соціально-педагогічної підтримки, підготовка до сімейного виховання або подальшого влаштування в інші форми опіки. У закладі працюють педагоги, психологи, логопеди, медичний персонал, які здійснюють комплексну роботу з дітьми, враховуючи їхні індивідуальні потреби.

Івано-Франківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей — це установа, що надає тимчасовий притулок, соціальну, психологічну та педагогічну допомогу дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Центр забезпечує умови для проживання, навчання, відновлення емоційного стану та соціальної адаптації вихованців. Його діяльність спрямована на подолання наслідків психологічних травм, розвиток навичок самостійності та формування позитивного ставлення до життя. Особлива увага приділяється дітям, які

постраждали від воєнних дій, втратили батьків або потребують термінової соціально-педагогічної підтримки (Рис.2.2).

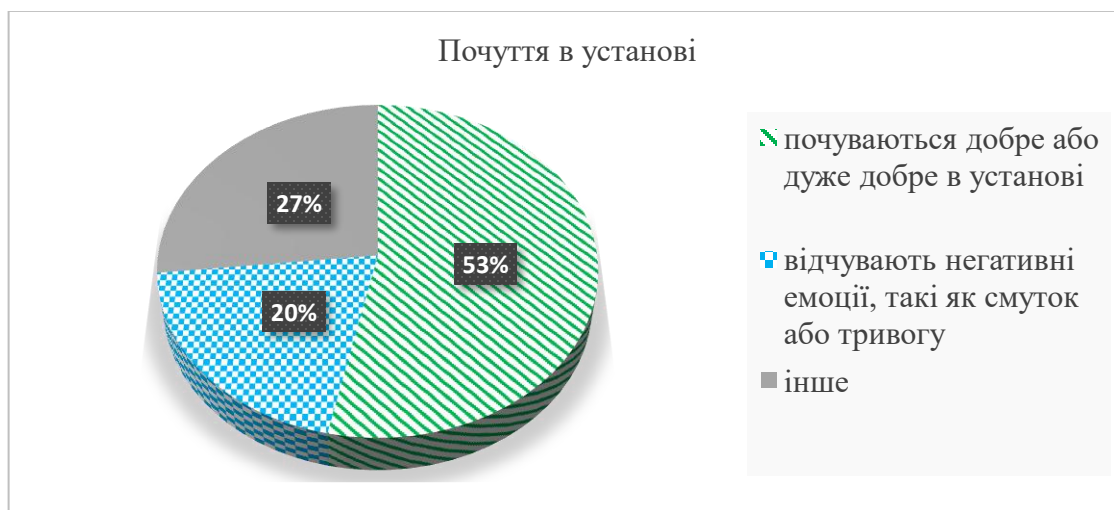

Рис. 2.2 Абсорбовані результати з питання «Почуття в установі»

Більшість дітей, 11 з 15, мають друзів серед інших дітей і люблять проводити час разом з ними. Проте деякі діти (4 з 15) мають труднощі у соціалізації та не мають друзів (Рис.2.3).

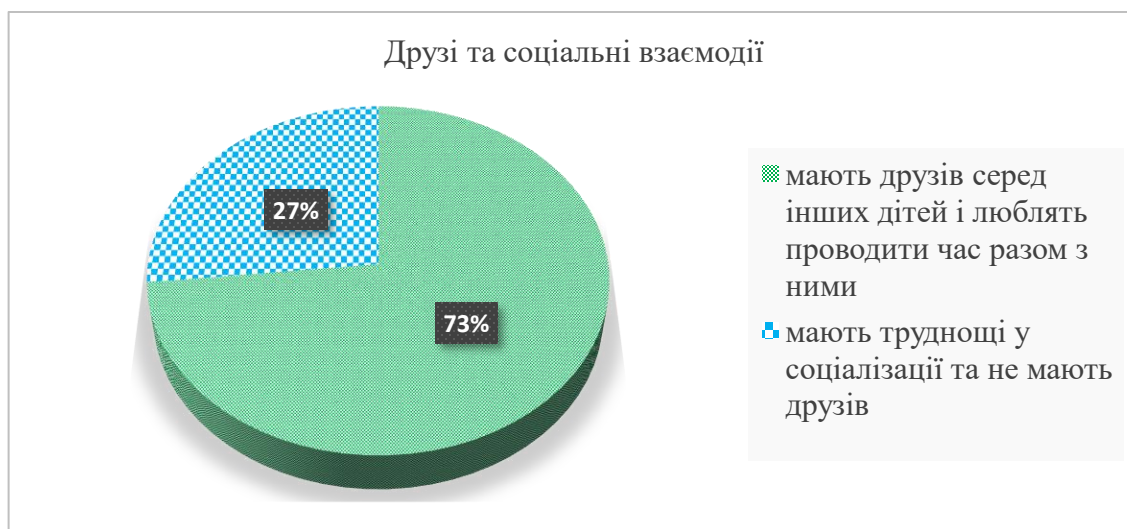

Рис. 2.3 Абсорбовані результати з питання «Друзі та соціальні взаємодії»

Всі діти зазначили, що почуваються в безпеці в установі, за винятком кількох випадків, коли деякі діти (2 з 15) відчувають небезпеку або не завжди почуваються в безпеці.

Більшість дітей (10 з 15) відзначають, що дорослі (вихователі та психологи) допомагають їм у складних ситуаціях. Є кілька дітей (3 з 15), які відчують відсутність підтримки або рідко отримують допомогу (Рис.2.4).

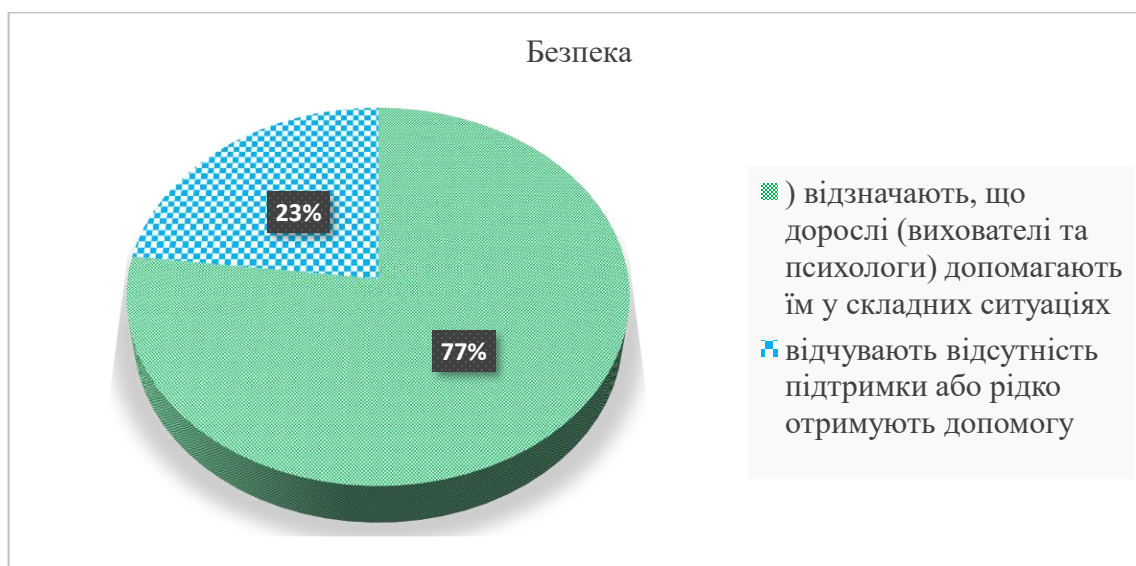

Рис. 2.4 Абсорбовані результати з питання «Безпека»

Більшість дітей (12 з 15) хочуть дізнатися більше про себе та свої емоції. Для багатьох дітей похвала від дорослих є важливим джерелом позитивних емоцій (Рис.2.5 - 2.9).

Рис. 2.5 Абсорбовані результати з питання «Емоції та самосвідомість»

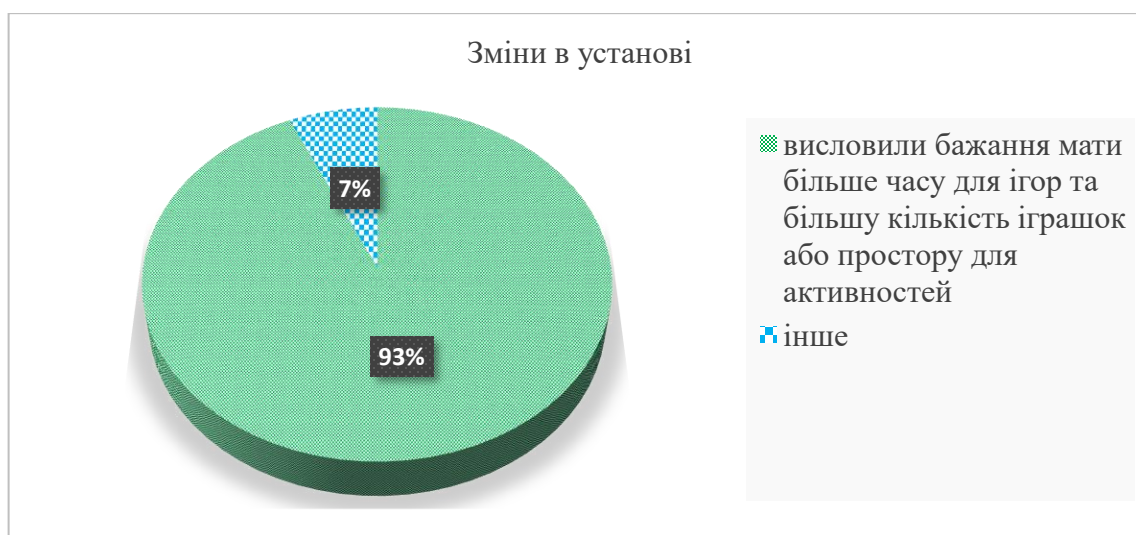

Рис. 2.6 Абсорбовані результати з питання «Зміни в установі»

Майже всі діти (14 з 15) висловили бажання мати більше часу для ігор та більшу кількість іграшок або простору для активностей.

Представимо результати анкетування в таблиці (табл. 2.2)

Таблиця 2.2

Результати анкетування

Питання	Відповіді (по кількості дітей)
1. Як ти почуваєшся в нашій установі?	Добре – 10, Нормально – 4, Погано – 1
2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?	Так – 13, Ні – 2
3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?	Так – 12, Іноді – 3, Ні – 0
4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?	Рідко – 7, Іноді – 6, Часто – 2
5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?	Так – 15, Ні – 0
6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?	Так – 13, Ні – 2
7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?	Так – 10, Іноді – 4, Ні – 1
8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?	Щасливим і гордим – 9, Задоволеним – 5, Нейтрально – 1
9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?	Так – 12, Ні – 3
10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?	Більше ігор і іграшок – 8, Більше часу на свіжому повітрі – 5, Інші пропозиції – 2

Джерело: побудовано автором на основі [Дод. А-С]

Рис. 2.7 Абсорбовані результати з питання «Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?»

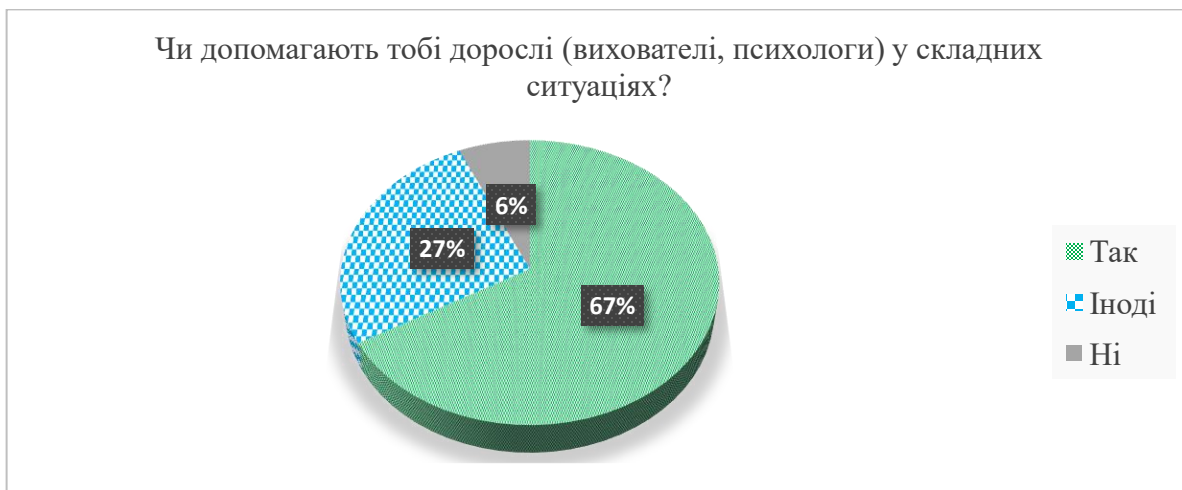

Рис. 2.8 Абсорбовані результати з питання «Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?»

Рис. 2.9 Абсорбовані результати з питання «Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?»

Ці результати дають загальну картину того, як діти сприймають своє перебування в установі, їх соціальну взаємодію, безпеку та ставлення до підтримки. Більшість дітей задоволені своєю ситуацією, але є потреба в покращенні соціалізації, збільшенні простору для активностей і підтримці дорослих.

Результати експериментального дослідження соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни можуть включати кілька важливих аспектів, що стосуються їхнього емоційного, психологічного та соціального розвитку (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Характеристика результатів анкетування

Категорія	Напрямок дослідження	Характеристика
Емоційний стан дітей	Покращення емоційного стану	Діти, які отримували регулярну соціально-педагогічну підтримку, демонстрували зниження рівня тривожності та стресу. Це підтверджується позитивними змінами у відповідях на анкети та інтерв'ю, де діти відзначали зменшення суму, тривоги та страхів
	Проблеми з емоційною адаптацією	Незважаючи на підтримку, деякі діти (особливо ті, що пережили втрату близьких) зберігали високий рівень стресу і переживань, що потребувало додаткових зусиль з боку соціальних працівників та психологів
Соціальна адаптація	Зміни в соціальних взаємодіях	Діти, які отримували соціально-педагогічну підтримку, частіше залучалися до групових активностей, таких як ігри, заняття та тренінги. Це сприяло поліпшенню їхніх соціальних навичок, зменшення ізоляції та налагодженню контактів з іншими дітьми
	Труднощі соціалізації	У деяких дітей залишалися труднощі в налагодженні контактів через пережитий травматичний досвід війни, що впливало на їхнє бажання спілкуватися з іншими дітьми та дорослими
Підтримка з боку дорослих	Позитивний вплив вихователів та психологів	Діти, які мали регулярні зустрічі з психологами та вихователями, відзначали поліпшення в емоційному стані. Вони розповідали, що відчували більшу безпеку і комфорт, коли отримували допомогу в складних ситуаціях.
	Нерівномірний рівень допомоги	У деяких випадках діти відзначали недостатню кількість часу індивідуальної підтримки, що могло негативно вплинути на їхнє самопочуття
<i>Таблиця 2.3</i>		
	Покращення самооцінки	У результаті підтримки, зокрема через позитивну взаємодію з вихователями, багато дітей повідомляли про

Зміни в поведінці та самооцінці		підвищення самооцінки. Вони почали більше вірити у свої сили, брати участь у спільних активностях і мали бажання досягати нових цілей.
	Залишкові проблеми з поведінкою	У декількох дітей спостерігалася агресивна поведінка або замкнутість, що могло бути пов'язано з травматичним досвідом війни або втратами
Психологічні наслідки війни	Травмуючий досвід	Діти, які пережили безпосередньо бойові дії або втрату близьких, зберігали високий рівень психологічної травматизації. Для таких дітей було потрібно більше індивідуальних підходів і спеціальних методик для роботи з психологічними травмами, таких як арт-терапія, ігрова терапія або спеціалізовані психологічні сесії
	Зниження тривожності і депресії	Після отримання психологічної підтримки частина дітей демонструвала покращення в зменшенні симптомів депресії та тривоги, зокрема через групові та індивідуальні заняття, які включали методики релаксації та позитивного мислення.

Джерело: побудовано автором на основі [Дод. А-С]

Рекомендується посилити індивідуальні консультації для дітей, особливо для тих, хто пережив значні психологічні травми внаслідок війни. Працівникам установ слід отримувати додаткове навчання в галузі роботи з дітьми, що пережили війни та втрати, а також для покращення методик соціально-педагогічної підтримки.

Рекомендується збільшити кількість заходів для дітей, які сприяють їхній соціалізації та розвитку соціальних навичок. Це можуть бути різні спортивні, культурні, творчі та освітні програми. Важливо забезпечити тривале спостереження за емоційним станом дітей навіть після завершення основного етапу реабілітації, щоб запобігти можливим рецидивам тривожних станів або соціальних проблем.

Експериментальне дослідження показало, що соціально-педагогічна підтримка є ефективним інструментом для поліпшення емоційного та соціального стану дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни. Однак, цей процес потребує постійної уваги, належної підготовки фахівців і індивідуального підходу до кожної дитини.

За результатами інтерв'ю з дітьми та соціальними працівниками, можна зробити висновок, що емоційний стан дітей часто є нестабільним і залежить від

їхнього досвіду втрати, що супроводжується тривогою, депресією та відчуттям безпорадності. Багато дітей мають низьку самооцінку через пережиті травми (втрата батьків, розлука з родиною). Водночас, з часом, під впливом соціальної підтримки і стабільності в закладі, емоційний стан дітей покращується, і вони починають адаптуватися [56, с. 157-161].

Діти, особливо після пережитих травм, мають великі труднощі в адаптації до нового середовища. Одна з головних проблем полягає в труднощах довіри до нових людей, зокрема до педагогів та однолітків. Це спричинено не лише пережитими емоційними травмами, а й стресом від змін, відсутністю стабільності та соціальних зв'язків, до яких діти звикли в родині.

Як зазначають соціальні працівники, діти часто мають страх перед новими знайомствами, труднощі з формуванням зв'язків із іншими дітьми. Це спричиняє замкнутість або агресивну поведінку в нових умовах. Проте, після деякого часу перебування в закладі і завдяки психологічній підтримці, діти починають розвивати нові соціальні навички.

Соціальні працівники застосовують різноманітні методи для допомоги дітям, які пережили втрату батьків або інших близьких, такі як арт-терапія, індивідуальні консультації, групові заняття, а також спеціалізовані програми підтримки через психологів. Діти отримують можливість виражати свої емоції та переживання через творчість і спілкування з іншими. Враховуючи високу емоційну напругу, психологічна підтримка є ключовою для зменшення стресу і почуття самотності.

Проблеми у соціальних взаємодіях між дітьми є досить поширеними. Багато дітей мають труднощі з комунікацією через страх від rejection (відторгнення), недовіру або соціальну ізоляцію. Проте, через організацію спеціальних групових активностей (ігри, заняття), діти поступово навчаються працювати в колективі та розвивати соціальні навички. Важливою стратегією є створення безпечної і підтримуючої атмосфери, де діти можуть вільно взаємодіяти без страху чи стигматизації [57, с. 63].

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть бути спочатку відчуженими та скептично налаштованими до виховних заходів. Вони не завжди довіряють дорослим, оскільки їхній досвід був травматичним (втрата батьків, розлучення). Однак з часом, під впливом стабільного режиму та турботи з боку педагогів, вони починають відкриватися. Ефективність виховних заходів залежить від наявності індивідуального підходу до кожної дитини, підкріпленого позитивною увагою та підтримкою дорослих.

Активності, спрямовані на розвиток соціальних навичок і емоційної підтримки, є важливим інструментом в адаптації дітей. Діти активно залучаються до програм, які включають командні ігри, творчі заняття, а також психологічні тренінги, що допомагають зняти емоційне напруження та розвивати соціальні зв'язки. Багато дітей відкриваються в таких умовах і починають не лише адаптуватися, а й проявляти лідерські якості.

Родина або опікуни є важливими факторами в емоційному і соціальному розвитку дітей. Діти, які мають можливість підтримувати зв'язок із родиною, відчують більше стабільності і безпеки. Це важливо не лише для психологічного стану дітей, але й для їхньої соціалізації в майбутньому. Багато дітей вказують на важливість підтримки з боку рідних, але не всі мають можливість підтримувати ці зв'язки через складні життєві обставини.

Емоційна підтримка є основною умовою адаптації дітей до нових умов. Як діти, так і соціальні працівники відзначають важливість емоційної стабільності для позитивної адаптації. Діти потребують уваги і підтримки від дорослих, щоб впоратися з емоційними травмами.

Адаптація до нових умов вимагає часу та специфічних методів роботи. Різні підходи, включаючи арт-терапію, психологічні консультації та групові активності, допомагають дітям адаптуватися до нових умов і соціалізуватися.

Соціалізація та розвиток соціальних навичок потребують тривалого часу. Діти, які пережили травми, можуть мати труднощі з комунікацією, тому необхідно

надавати підтримку в розвитку соціальних навичок через спеціальні програми та активності.

Збереження зв'язку з родиною є важливим елементом для емоційного розвитку дитини. Підтримка родинних зв'язків, коли це можливо, має важливе значення для психологічного благополуччя дитини.

Висновки до розділу 2

Таким чином, визначення ефективності соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни, передбачало використання комплексного підходу. Основним методом дослідження було соціально-педагогічне спостереження, здійснене в рамках перебування дітей в установах для сиріт. Спостереження дозволило вивчити емоційний і соціальний стан дітей, а також оцінити взаємодію з педагогами і однолітками. Збір емпіричних даних – через проведення інтерв'ю з дітьми та соціальними працівниками, а також організацію анкетування дозволило отримати глибоке розуміння проблем, з якими стикаються діти, і визначити ефективність наданої підтримки. Анкетування та інтерв'ю – методи збору даних, що дозволили виявити рівень емоційного стану дітей, їхні переживання та оцінку умов перебування в закладах для сиріт, а також інтерв'ю з соціальними працівниками, що висвітлили аспекти роботи з дітьми в умовах війни.

Під час дослідження виявлено, що більшість дітей, що пережили втрату близьких і були позбавлені батьківського піклування, мають виражену тривожність, депресивні настрої та труднощі в адаптації. Перші місяці перебування в закладі є найбільш складними для дітей, оскільки вони відчують втрату контролю над ситуацією та страх перед невідомим. Однак, завдяки інтеграції до соціальних груп і поступовому встановленню стабільних відносин із педагогами і однолітками, діти

показали позитивні зміни в адаптації. Спеціалізовані програми, орієнтовані на розвиток соціальних навичок, є ключовими для покращення процесу адаптації.

Важливим аспектом є активне залучення психологів до процесу підтримки дітей. Особливо ефективними виявились індивідуальні та групові психологічні консультації, які допомогли дітям опрацювати пережиті травми і страхи. Діти, які мали регулярний доступ до психологічної підтримки, продемонстрували кращі результати в соціалізації та емоційному зростанні.

Соціальні працівники відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності в житті дітей. Вони проводять індивідуальні бесіди, надають підтримку в адаптації до нових умов і активно залучають дітей до різноманітних програм розвитку. Однак існують труднощі, пов'язані з обмеженими ресурсами і надмірним навантаженням на працівників, що ускладнює надання комплексної підтримки.

Експериментальне дослідження виявило, що соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни є критично важливою для їх адаптації і емоційного благополуччя. Більш ефективними є індивідуалізовані підходи, що включають психологічну підтримку, розвиток соціальних навичок та створення стабільного, безпечного середовища. Подальше удосконалення програм підтримки, зокрема збільшення ресурсу для соціальних працівників і забезпечення більшої залученості родин, може значно покращити результати роботи з дітьми в умовах війни.

РОЗДІЛ 3

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ – СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Розроблення та впровадження програм соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни

Першим етапом розроблення програми соціально-педагогічної підтримки є ретельний аналіз потреб дітей, які пережили втрату батьків або були позбавлені батьківського піклування, а також дослідження специфіки їхнього емоційного та соціального стану в умовах війни.

Внаслідок травматичних подій, таких як втрати близьких, переміщення з місця проживання або переживання бойових дій, ці діти часто мають травматичний досвід, який впливає на їхній психоемоційний стан. Це може проявлятися в тривожності, депресивних настроях, проблемах зі сном, страхах і замкнутості.

Діти потребують уваги, взаємодії з іншими дітьми та дорослими. Вони повинні відчувати підтримку та стабільність у нових умовах. Крім того, їхній соціальний розвиток може бути порушений через обмежену можливість взаємодії з родиною або іншими дітьми. Є необхідність професійної психологічної допомоги для подолання стресу та травми, а також адаптація до нових умов життя.

Для забезпечення максимально ефективною соціально-педагогічної підтримки, необхідно створити кілька комплексних програм, орієнтованих на різні аспекти життя та розвитку дітей (Табл.3.1).

Таблиця 3.1

Програми, орієнтовані на різні аспекти життя та розвитку дітей

Категорія	Програми	Характеристика
Психологічна підтримка	Індивідуальні та групові консультації	Програма повинна передбачати надання психологічної підтримки дітям за допомогою індивідуальних та групових терапевтичних зустрічей. Зокрема, це можуть бути сеанси арт-терапії, терапії за допомогою гри, а також когнітивно-поведінкова терапія для подолання стресу і тривожних розладів
	Психоосвітні заходи	Для дітей, які пережили війну, важливим є навчання основам емоційної регуляції, тому програма повинна включати тренінги з управління емоціями та подолання стресових ситуацій
Соціально-педагогічна адаптація	Групові та індивідуальні заняття для розвитку соціальних навичок	Програма повинна передбачати активності, орієнтовані на розвиток соціальних навичок у дітей, навчання взаємодії з іншими, вирішення конфліктів та створення групової підтримки
	Адаптаційні тренінги	Це можуть бути курси, які допомагають дітям адаптуватися до нових умов. Важливо навчити дітей ефективно спілкуватися, співпрацювати з іншими, виявляти емпатію та створювати безпечне середовище для взаємодії з однолітками
Освітні програми	Індивідуалізований підхід до навчання	Діти, які втратили батьків, часто стикаються з труднощами в навчанні. Це може бути пов'язано з емоційними розладами або непостійністю в навчальному процесі. Розробка індивідуальних навчальних планів, що враховують особливості кожної дитини, є важливою складовою підтримки
	Інтеграція в освітнє середовище	Для покращення адаптації дітей-сиріт у школах, необхідно організувати заходи для вчителів і педагогів, що допоможуть їм зрозуміти специфіку потреб дітей, які пережили травму, і застосовувати інклюзивні методи викладання
Фізичне здоров'я та відновлення	Заняття спортом та фізичними активностями	Програми фізичного відновлення через фізичну активність, спорт, йогу, релаксаційні практики є важливими для подолання стресу та поліпшення фізичного стану дітей

	Забезпечення належного харчування та здоров'я	Надання медичної допомоги, здійснення психологічної реабілітації для дітей, які зазнали фізичних або психологічних травм
Залучення родин і опікунів	Підтримка родин і опікунів	Включити програми для родин або опікунів, щоб зміцнити їхні навички у вихованні дітей. Це можуть бути тренінги для батьків (опікунів), в яких вони отримуватимуть інформацію про особливості виховання дітей, які пережили втрату батьків або інших близьких
	Підтримка у відновленні зв'язку з родиною	Якщо це можливо, програма повинна включати елементи відновлення контакту з родиною, підтримку родичів у процесі адаптації дітей.

Джерело: побудовано автором на основі [Дод. А-С]

Впровадження програм має включати кілька етапів. Важливо провести підготовку фахівців соціальної роботи, психологів до роботи з дітьми, які пережили травми війни. Для цього потрібні курси підвищення кваліфікації, тренінги з психологічної підтримки, навичок комунікації та інтеграції дітей до соціуму.

Таблиця 3.2

Програма впровадження соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (за участю соціальних працівників)

Етап	Мета	Період впровадження	Дії працівників
Місяць 1 - Підготовчий етап та встановлення довіри	Ознайомити дітей із новим середовищем, провести вступні бесіди, визначити рівень емоційного та соціального стану дітей	Тиждень 1–2 - Ознайомлення та оцінка потреб	1.Проведення інтерв'ю з дітьми для з'ясування їхніх початкових емоційних станів. 2.Проведення попереднього оцінювання через анкети та інтерв'ю з соціальними працівниками, вихователями. 3.Ознайомлення дітей з правилами та програмою.

	Створити безпечне середовище, де діти можуть почуватися комфортно	Тиждень 3–4 - Заняття для встановлення довіри	1.Організація інтеграційних ігор (за методикою арт-терапії або ігор для розвитку довіри). 2.Інтерактивні групові заняття (мультимедійні презентації, ігри на тему «хто я»). 3.Початкове включення дітей у колективні активності для налагодження соціальних контактів.
Місяць 2 - Соціально-педагогічна адаптація, розвиток соціальних навичок	Розвиток навичок співпраці, комунікації та взаємопідтримки в групі	Тиждень 5–6: Групові заняття для розвитку соціальних навичок	1.Організація групових вправ на розвиток комунікативних навичок. 2.Рольові ігри для покращення співпраці: «Я і мої друзі», «Як ми вирішуємо проблеми разом». 3.Групові обговорення на тему: «Як бути хорошим другом?», «Як вирішувати конфлікти мирним шляхом?»
	Надати індивідуальну підтримку для дітей, які мають особливі потреби або проблеми в адаптації	Тиждень 7–8 - Індивідуальні консультації для розвитку емоційної стійкості	1.Проведення індивідуальних зустрічей із соціальними працівниками та психологами. 2.Використання методик арт-терапії, написання листів до себе або малюнків, які відображають емоційний стан. 3.Навчання управлінню емоціями через вправи, медитацію або методи релаксації.
Місяць 3 - Адаптаційні тренінги та подолання стресу	Розвиток вмінь подолання стресових ситуацій, навчання саморегуляції та управління емоціями.	Тиждень 9–10 - Тренінги з розвитку стійкості та подолання стресу	1.Проведення тренінгів з розвитку стресостійкості: «Як я можу впоратися з труднощами?», «Як залишатися спокійним, коли важко?». 2.Вправи на емоційну саморегуляцію: «Мої емоції», «Мої стратегії для заспокоєння». 3.Психологічні практики для зменшення тривоги та стресу (наприклад, дихальні вправи, йога, релаксація)

	Надати дітям можливість активно брати участь у групових проектах і активностях	Тиждень 11–12 - Включення в активні соціальні програми	1.Організація благодійних заходів або волонтерських програм (наприклад, збір іграшок для інших дітей або допомога біженцям). 2.Участь дітей у спортивних змаганнях, мистецьких виставках, командних іграх. 3.Підготовка та участь у публічних виступах (наприклад, у концертах, театральних постановках).
Місяць 4 - Поглиблене розвиток соціальних навичок, підготовка до незалежного життя	Сприяти розвитку лідерських якостей, відповідальності за свої вчинки та прийняття рішень	Тиждень 13–14 - Розвиток лідерських якостей та відповідальності	1.Проведення тренінгів з розвитку лідерства через групові вправи. 2.Робота над прийняттям рішень: «Що я можу зробити, щоб допомогти іншому?». 3.Створення проектів, які включають дітей у відповідальні завдання (наприклад, організація заходів для інших дітей).
	Провести оцінку ефективності програми та коригування її елементів для подальшої роботи	Тиждень 15–16 - Оцінка результатів адаптації та корекція програми	1.Оцінка емоційного та соціального стану дітей після завершення основного курсу. 2.Підсумкова зустріч з дітьми для обговорення їхніх переживань та вражень. 3.Коригування плану подальшої роботи на основі зворотного зв'язку від дітей та соціальних працівників.
Місяць 5 - Підсумкова адаптація та планування майбутнього	Завершити основну частину програми, підготувати дітей до подальшої самостійності	Тиждень 17–18 - Підготовка до завершення програми та довгострокова підтримка	1.Підготовка дітей до завершення програми адаптації. 2.Надання консультацій дітям, які можуть потребувати додаткової підтримки. 3.Складання індивідуальних планів для кожної дитини для подальшої роботи (подальша соціально-педагогічна підтримка, участь у нових програмах).

	Підвести підсумки та нагородити дітей за їхній прогрес	Тиждень 19–20 - Підсумкові заходи	1.Проведення урочистої церемонії вручення сертифікатів про завершення програми. 2.Проведення творчих виставок, спортивних змагань для підсумку програми. 3.Зустріч з батьками або опікунами для обговорення прогресу дітей
--	--	-----------------------------------	--

Джерело: побудовано автором на основі [Дод. А-Х]

Ця програма передбачає впровадження заходів для соціально-педагогічної адаптації дітей через групові та індивідуальні заняття для розвитку соціальних навичок, а також адаптаційні тренінги. Програма розрахована на кілька місяців для забезпечення стабільного та ефективного процесу адаптації дітей у новому середовищі.

Програма підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни повинна бути комплексною і тривалою. Важливим є підвищення рівня емоційної та соціальної адаптації дітей через групові та індивідуальні заняття, тренінги з розвитку соціальних навичок, а також надання психологічної підтримки. Впровадження такої програми потребує участі досвідчених соціальних працівників, психологів та педагогів, готових підтримувати дітей у їхніх зусиллях адаптуватися до нових умов життя.

Розробка детального плану реалізації програми, зокрема розподіл обов'язків серед фахівців, встановлення чітких термінів виконання заходів. Визначення конкретних критеріїв ефективності програми, способів моніторингу прогресу та оцінки результатів.

Необхідно забезпечити програму фінансами, матеріальними засобами для організації тренінгів, закупівлі обладнання для навчальних та терапевтичних заходів. Забезпечення доступу до медичних послуг та психологічної підтримки. Для оцінки ефективності програми необхідно здійснювати регулярний моніторинг її

результатів: проводити повторні опитування, інтерв'ю з дітьми та соціальними працівниками, а також відстежувати зміни в емоційному та соціальному стані дітей.

Розробка та впровадження програм соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни повинна бути комплексною, орієнтованою на індивідуальні потреби кожної дитини. Важливим аспектом є психологічна підтримка, адаптаційні тренінги, освітня діяльність, фізичне здоров'я та підтримка родин, що допоможе дітям пройти через процес відновлення та адаптації в нових умовах. Ці програми сприятимуть не лише фізичному та емоційному відновленню дітей, а й їх успішній соціалізації в суспільстві.

3.2 Організація системи підтримки на рівні держави та громадських організацій

В умовах війни, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, перебувають у підвищеному ризику через фізичні, емоційні та соціальні потрясіння, що виникають внаслідок конфлікту. Система соціально-педагогічної підтримки повинна бути комплексною, інтегрованою та спрямованою на подолання наслідків травм, підтримку емоційної стійкості та інтеграцію дітей у соціум. Впровадження ефективних програм підтримки потребує координації зусиль державних органів, громадських організацій, благодійних фондів та міжнародних партнерів.

Держава повинна розробити та запровадити національні програми підтримки дітей, які постраждали від війни. Вона включає підтримку прав дітей, збереження прав дитини на освіту, медичну допомогу, безпечне житло та психологічну підтримку, навіть у складних умовах. Реалізація програм, які надають дітям психологічну допомогу, допомогу у вирішенні соціальних, правових та економічних проблем, сприяють розвитку навичок для успішної соціалізації та інтеграції.

Для дітей, які залишаються без батьків в умовах війни, необхідно створювати тимчасові притулки, де їм надаватиметься базова допомога. В кризових центрах діти можуть знайти тимчасове житло та отримати необхідну медичну та психологічну допомогу. Програми для адаптації до нових умов життя, зокрема для дітей допоможуть пережити втрату батьків [47, с. 128].

Забезпечити доступ до освіти для всіх дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням їхніх психологічних потреб за допомогою підготовки спеціальних програм в школах для дітей, які пережили війну, включаючи курси емоційної підтримки та включення психологічної підтримки в навчальні програми, а також врахування важливості професійної орієнтації для дітей, які наближаються до віку повноліття.

Держава має забезпечити доступ до кваліфікованої психологічної підтримки для дітей, які пережили війну. Мається на увазі – Програми психологічної реабілітації, в тому числі через індивідуальні консультації та групові заняття, окремі програми для дітей, які пережили важку травму (втрату батьків, фізичне насильство тощо), психологічну підтримку також має бути доступною для опікунів та вихователів, які працюють з цими дітьми.

Громадські організації можуть здійснювати важливу роль у підтримці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Приміром, надання гуманітарної допомоги – продукти харчування, одяг, ліки, гігієнічні засоби, які можуть бути надані через організації на місцях. Організація програм психологічної підтримки, таких як психологічні консультації для дітей, що пережили травму війни, психотерапевтичні групи та підтримка волонтерських ініціатив через залучення волонтерів для проведення благодійних заходів, надання допомоги дітям, також є підтримкою.

Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, є важливою для ефективного впровадження програм надання фінансової та технічної допомоги для кризових ситуацій та залучення міжнародних

експертів для проведення навчань та тренінгів для соціальних працівників, психологів та педагогів [49].

Громадські організації можуть організовувати програми, які допомагають дітям інтегруватися в суспільство. Тут є необхідним створення соціальних груп для дітей, що зазнали впливу війни, на яких вони можуть розвивати свої соціальні навички; проведення групових заходів, тренінгів, мистецьких і спортивних програм для розвитку особистості дитини; підтримка дітей у інтеграції до соціального середовища через навчання життєвим навичкам (фінансова грамотність, організація побуту, професійна орієнтація).

Для дітей, які знаходяться в зонах, де немає доступу до стаціонарних центрів підтримки, можна організувати мобільні команди. Вони включатимуть психологічну, медичну та соціальну допомогу через мобільні бригади та вибіркове надання допомоги в місцях, де потреби найбільш виражені, таких як тимчасові табори для біженців або інші кризові райони.

Важливою частиною підтримки є створення системи комунікації між усіма залученими сторонами. Необхідними є регулярні наради між соціальними службами, психологами, медичними установами, благодійними фондами та громадськими організаціями та обмін даними про дітей і сім'ї, яким надається допомога, для координації та уникнення дублювання зусиль.

Система підтримки потребує кваліфікованих кадрів, тому необхідно організувати програми навчання для психологів, соціальних працівників, педагогів з особливостей роботи з дітьми, що пережили війну, а також залучення міжнародних експертів для підвищення рівня професіоналізму в сфері надання соціальної та психологічної допомоги [48, с. 256].

Ініціативи для підтримки дітей можуть бути спільними для державних і громадських організацій. Рекомендуємо створення програм наставництва, де досвідчені педагоги чи соціальні працівники стають менторами для дітей, які

пережили важкі обставини. Можливі і спільні благодійні заходи, щоб залучити ресурси для реалізації програм підтримки.

Система підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни потребує комплексного підходу та ефективної координації між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Важливо не лише надати базову допомогу, а й допомогти дітям адаптуватися, зберегти емоційну стійкість та розвивати соціальні навички. Створення кризових центрів, програм психологічної підтримки, інтеграція дітей у соціальне середовище та довгострокова реабілітація мають бути основними напрямками роботи.

У часи війни, підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стає ще більш критичною. На допомогу цим дітям приходять різні громадські організації, які надають допомогу в різних формах – від гуманітарної до психологічної підтримки (табл. 3.3)

Таблиця 3.3

Організація підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Організації	Характеристика
ЮНІСЕФ (Дитячий фонд ООН)	ЮНІСЕФ активно працює в умовах війни, забезпечуючи дітей необхідними гуманітарними засобами: продуктами харчування, ліками, гігієнічними засобами, а також психосоціальною підтримкою. В Україні ЮНІСЕФ організовує програми для дітей, постраждалих від конфлікту, сприяючи їхній реабілітації та адаптації до нових умов
Червоний Хрест	Міжнародний Комітет Червоного Хреста надає важливу гуманітарну допомогу, забезпечує тимчасове житло та медичну допомогу дітям, позбавленим батьківського піклування в умовах війни. В Україні працюють місцеві відділення Червоного Хреста, що займаються наданням допомоги у вигляді харчування, гігієнічних наборів і організації притулків для дітей

Благодійний фонд «Таблеточки»	Цей фонд допомагає дітям, що постраждали від війни, зокрема через надання гуманітарної допомоги, організацію психологічної підтримки та створення умов для розвитку. Фонд активно працює з дітьми, які пережили травми війни, забезпечуючи їх психологічною та соціальною реабілітацією
Міжнародна організація Save the Children	Save the Children працює з дітьми, що стали жертвами війни, забезпечуючи доступ до освіти, медичних послуг, психосоціальної підтримки та захисту прав дітей. В Україні ця організація організовує програми для дітей-сиріт, а також для дітей, які стали жертвами насильства та військових дій
Благодійний фонд «Нова Дитина»	Фонд «Нова Дитина» підтримує дітей, які перебувають у складних життєвих ситуаціях, включаючи дітей-сиріт, а також тих, хто постраждав від військових конфліктів. Ця організація забезпечує підтримку в питаннях забезпечення базових потреб дітей, медичної допомоги, освіти та емоційного розвитку
Громадська організація «Дитячі серця»	Ця організація спеціалізується на підтримці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. В умовах війни вони надають гуманітарну допомогу, організовують заняття для розвитку дітей, а також реалізують програми психологічної реабілітації та підтримки
Благодійна організація «Карітас Україна»	Карітас Україна активно займається допомогою дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. В умовах війни організація допомагає дітям, що залишилися без опіки, надаючи їм тимчасовий прихисток, психологічну та соціальну підтримку, а також інтеграційні програми
Громадська організація «Ла Страда Україна»	«Ла Страда Україна» надає підтримку дітям, які стали жертвами насильства, експлуатації та зловживання. В умовах війни організація забезпечує дітей, позбавлених батьківського піклування, послугами психологічної підтримки та реабілітації, а також працює з дітьми, які стали жертвами торгівлі людьми
Благодійний фонд «Покрова»	Фонд «Покрова» підтримує дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, через створення безпечних умов для життя та надання допомоги в реабілітації, зокрема, після пережитих травм, отриманих під час війни. Організація також здійснює програму підтримки для дітей, які пережили втрату близьких
Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка Україна»	SOS Дитячі Містечка підтримує дітей, позбавлених батьківського піклування, надаючи їм тимчасові домівки, освіту, медичну допомогу та емоційну підтримку. В умовах війни організація посилює свою роботу в зонах конфлікту, створюючи нові місця для житла та забезпечення безпеки дітей.

Джерело: побудовано автором на основі [49]

Ці організації відіграють важливу роль у підтримці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни. Вони надають не лише базову допомогу, але й здійснюють важливі програми для соціальної адаптації, психо-емоційного відновлення та інтеграції дітей у нормальне соціальне середовище.

В Україні багато громадських організацій активно займаються підтримкою дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особливо в умовах війни. Ось кілька прикладів таких організацій:

«Партнерство кожної дитини» працює на підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема в умовах війни. Вона здійснює юридичний супровід, допомагає дітям інтегруватися в суспільство, а також надає гуманітарну допомогу.

Основні напрямки роботи:

- психосоціальна підтримка та адаптація;
- підтримка прав дитини та консультації щодо усиновлення;
- допомога в облаштуванні дітей у нових умовах;
- підтримка родин, що опікуються дітьми-сиротами.

«Українська платформа гуманітарної допомоги» об'єднує різні громадські організації та волонтерів для надання допомоги дітям в умовах війни. Вона працює над доставкою гуманітарних вантажів, у тому числі продуктових наборів, медичних засобів, а також психологічної підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [49].

Основні напрямки роботи:

- надання гуманітарної допомоги;
- психологічна підтримка та консультування дітей;
- допомога в евакуації дітей з зони бойових дій;
- організація безпечного середовища для дітей.

«ChildFund Ukraine» - міжнародна організація, яка активно працює в Україні, допомагаючи дітям, зокрема дітям-сиротам та дітям, які постраждали від війни. Організація надає освіту, психологічну підтримку, а також організовує спеціалізовані програми для допомоги дітям у кризових ситуаціях.

Основні напрямки роботи:

- реабілітація та психологічна підтримка дітей;
- програми для дітей в умовах війни;
- підтримка місцевих громад у наданні допомоги дітям;
- освітні програми для дітей, що постраждали від конфлікту.

«Інтерньюз Україна» займається забезпеченням інформаційної підтримки та правових консультацій для дітей, що потрапили в кризові ситуації. В умовах війни організація підтримує доступ до правдивої інформації та пропонує освітні програми для дітей.

Основні напрямки роботи:

- інформаційна підтримка та правове консультування;
- організація освітніх програм для дітей, постраждалих від війни;
- підтримка в питаннях забезпечення прав дітей та їх безпеки.

Товариство Червоного Хреста активно займається наданням гуманітарної допомоги, медичної підтримки, а також організовує психологічну допомогу для дітей, які постраждали від війни, зокрема для дітей-сиріт [50, с. 84].

Основні напрямки роботи:

- надання гуманітарної допомоги;
- психологічна та медична підтримка;
- програми з евакуації та безпеки для дітей;
- програми підтримки дітей, що пережили травму війни.

Ці організації представляють різні напрямки роботи для підтримки дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни. Вони надають комплексну допомогу, включаючи психологічну підтримку, правову допомогу, освітні

програми та гуманітарну допомогу, і мають великий досвід у роботі в умовах кризових ситуацій.

3.3 Співпраця з міжнародними організаціями для покращення підтримки

Співпраця з міжнародними організаціями є важливим аспектом у покращенні підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особливо в умовах війни. Міжнародні організації часто мають досвід роботи в кризових ситуаціях, масштабні ресурси та можливості для швидкого реагування, що допомагає забезпечити ефективну підтримку. Ось кілька напрямків такої співпраці:

Міжнародні організації, такі як ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, Save the Children, мають масштабні програми для надання гуманітарної допомоги. Вони допомагають у наданні необхідних засобів для дітей, включаючи їжу, ліки, гігієнічні набори, одяг та інші важливі ресурси. В умовах війни ці організації можуть швидко мобілізувати ресурси для допомоги дітям, що опинились у скрутному становищі [51].

У партнерстві з міжнародними організаціями можна створювати програми психосоціальної підтримки для дітей, які пережили травми через війну. Програми включають організацію психологічних консультацій, арт-терапію, групові заняття для розвитку емоційних та соціальних навичок. Save the Children та ЮНІСЕФ мають досвід у проведенні таких програм для дітей, що пережили війни та інші катастрофи.

Міжнародні організації активно займаються створенням програм для освіти дітей у кризових умовах. Вони допомагають організовувати тимчасові освітні установи, розробляти навчальні матеріали та методики для адаптації дітей до навчання в умовах війни. Наприклад, ЮНІСЕФ в Україні активно підтримує проекти, спрямовані на відновлення освітнього процесу для дітей, що постраждали від війни [52, с. 129-130].

Міжнародні організації, такі як Amnesty International та Human Rights Watch, можуть надавати підтримку у захисті прав дітей, зокрема, у питаннях статусу сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони працюють над забезпеченням прав дітей на безпеку, освіту, медичну допомогу та соціальний захист, і можуть допомогти у вирішенні правових питань, що виникають у кризових ситуаціях.

Міжнародні організації можуть забезпечити фінансування для розробки і реалізації програм підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони також надають технічну допомогу у вигляді навчання соціальних працівників, спеціалістів із психології та педагогіки, організацію тренінгів та семінарів для покращення якості підтримки.

Міжнародні організації мають потужні мережі співпраці, які включають організації в інших країнах. Завдяки цьому можна залучати допомогу з інших держав або міжнародних фондів. Наприклад, Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) та інші подібні організації можуть мобілізувати кошти та ресурси, спрямовані на допомогу дітям в умовах війни.

Міжнародні організації можуть допомогти у створенні програм адаптації для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, допомагаючи їм інтегруватися в суспільство. Вони розробляють програми, спрямовані на покращення соціальних навичок, підвищення самооцінки та розвитку здатності до самостійного життя [53, с . 203].

Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє обмінюватися досвідом і найкращими практиками підтримки дітей у кризових ситуаціях. Міжнародні організації часто організовують конференції, семінари та навчальні заходи для соціальних працівників, педагогів і психологів, що працюють з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Міжнародні організації спеціалізуються на підтримці дітей, які пережили війну. Вони пропонують спеціалізовані програми для подолання травм, адаптації

до мирного життя, розвитку здатності до вирішення конфліктів та роботи з наслідками насильства.

ЮНІСЕФ та Червоний Хрест спільно організовують програми розподілу гуманітарної допомоги, надають психологічну підтримку та організовують безпечні простори для дітей. Save the Children та Міжнародний Комітет Червоного Хреста проводять тренінги для соціальних працівників, сприяють розвитку програм для дітей, які стали жертвами війни. Caritas Internationalis підтримує дітей у процесі соціалізації, надає гуманітарну допомогу, організовує заходи для психологічної реабілітації дітей, позбавлених батьківського піклування [54, с. 56-57].

Співпраця з міжнародними організаціями є важливим інструментом для забезпечення ефективної соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни. Завдяки цьому можна не тільки надавати допомогу на місцевому рівні, а й створювати довгострокові програми підтримки, адаптації та розвитку для дітей, що постраждали від війни.

ЮНІСЕФ активно підтримує дітей в Україні, які постраждали від війни. Вони надають гуманітарну допомогу, включаючи їжу, воду, ліки, а також психологічну підтримку для дітей, які пережили травми війни. Спільно з українськими урядовими структурами та НГО ЮНІСЕФ розробляє програми адаптації для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах кризових ситуацій [55, с. 146].

Save the Children активно працює з дітьми, що пережили війну. В Україні організація реалізує програми, спрямовані на підтримку дітей-сиріт, дітей з травмами та тих, хто втратив батьків. Вони створюють безпечні простори для дітей, де діти можуть вільно виражати свої емоції через мистецтво та інші методи терапії.

Групова психологічна підтримка та арт-терапія є частинами програми. Save the Children також реалізує проекти, що зосереджені на відновленні доступу до освіти для дітей в умовах війни, створюючи тимчасові навчальні заклади, а також підтримуючи дистанційне навчання.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста активно надає гуманітарну допомогу в Україні, сприяючи покращенню умов для дітей, які постраждали від війни. Вони надають продуктові набори, медикаменти, а також організовують мобільні клініки для дітей та дорослих.

Спільно з місцевими організаціями Червоний Хрест проводить навчання для соціальних працівників та волонтерів з психологічної підтримки дітей, організовує курси для дітей з розвитку соціальних навичок і адаптації до мирного життя після війни [56, с. 157-161].

UNHCR активно допомагає дітям, які стали біженцями через війну. В Україні вони працюють над забезпеченням базових потреб дітей, створенням безпечних просторів для дітей в тимчасових притулках, а також надають психологічну підтримку через спеціалізовані програми.

Спільно з іншими організаціями UNHCR забезпечує соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в країнах, де вони перебувають після евакуації. Вони організовують освітні програми для дітей, що допомагає їм повернутися до навчання та соціалізації [57, с. 63].

Підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні надає фінансову та організаційну підтримку державним і громадським установам для допомоги дітям, які пережили втрату батьків. Фонд працює спільно з міжнародними організаціями для надання освітніх послуг та психологічної реабілітації для дітей.

Програми включають надання тимчасових притулків, психологічну допомогу, організацію гуртків для розвитку творчих здібностей та покращення соціальних навичок дітей.

Caritas активно допомагає дітям, які втратили своїх батьків або були позбавлені батьківського піклування через війну. В Україні організація працює з дітьми, надаючи гуманітарну допомогу, а також організовує психологічні тренінги та групові заняття для дітей.

Вони також співпрацюють з місцевими організаціями та державними установами для підтримки дітей в період адаптації до нових умов життя після війни.

International Rescue Committee (IRC) активно працює в Україні та інших країнах, де діти постраждали від війни, зокрема надаючи послуги у сфері психічного здоров'я та підтримки дітей, які пережили травму. IRC розробляє програми для соціалізації дітей та їхнього психологічного відновлення після травм, включаючи індивідуальні консультації, групові заняття та активності, що допомагають дітям відновити емоційну рівновагу [58].

Співпраця з міжнародними організаціями є важливим інструментом для покращення підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни. Міжнародні організації забезпечують необхідні ресурси, досвід та спеціалізовані програми, що допомагають адаптувати дітей до нових умов, надають психологічну допомогу та сприяють розвитку соціальних навичок.

Висновки до розділу 3

У розробленні та впровадженні програм соціально-педагогічної підтримки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ключовими умовами ефективності є індивідуальний підхід до кожної дитини, що враховує її емоційний, психологічний та соціальний стан, а також особливості пережитих травм. Комплексний характер підтримки охоплює психологічну, соціальну та освітню допомогу, а також забезпечення базових потреб.

Використання адаптаційних тренінгів та групових занять спрямоване на розвиток соціальних навичок дітей, їх інтеграцію в суспільство та психологічне відновлення. Наявність системи зворотного зв'язку з дітьми та їхнім оточенням необхідне для коригування підходів і програм залежно від змін у потребах дітей.

Координація між соціальними працівниками, педагогами, психологами та іншими фахівцями дозволяє реалізувати цілісну підтримку, адаптацію та реабілітацію дітей.

Успішна реалізація соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни можливе лише за умови ефективної координації зусиль держави та громадських організацій. Важливими аспектами цієї підтримки є розробка та реалізація державних програм, спрямованих на захист прав дітей в умовах війни, надання гуманітарної допомоги, відновлення доступу до освіти та медичних послуг.

Інтеграція державних та неурядових організацій дозволяє об'єднувати ресурси та досвід для створення безпечного та сприятливого середовища для дітей. Підтримка громадських організацій в організації психологічної допомоги, розвитку соціальних навичок та інклюзії дітей у соціум, освітні ініціативи, зокрема адаптація шкільних програм, створення спеціальних навчальних закладів чи тимчасових класів для дітей, що постраждали від війни, також входить в їх обов'язки.

Міжнародна співпраця є важливим елементом у покращенні соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни. Спільна робота з міжнародними організаціями дозволяє залучення фінансових та матеріальних ресурсів для забезпечення гуманітарної допомоги, організації притулків, освітніх програм та психологічної підтримки дітей та впровадження міжнародних стандартів щодо захисту прав дітей, психосоціальної підтримки та адаптації дітей до нових умов.

Налагодження співпраці для здійснення реабілітаційних заходів та відновлення соціальних зв'язків дуже важливо для відновлення психологічної стійкості дітей після пережитих травм. Обмін досвідом з іншими країнами, які вже працюють з дітьми в умовах кризових ситуацій (конфлікти, природні катастрофи), покращує якість наданої підтримки та розширення масштабів допомоги. Розвиток освітніх ініціатив включають програму дистанційного навчання, розвиток творчих

і соціальних навичок дітей, а також підготовку персоналу для роботи з дітьми-сиротами.

Ефективна соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни потребує комплексного підходу, який включає в себе індивідуальні та групові програми підтримки, належну координацію між різними державними, громадськими та міжнародними організаціями, а також залучення відповідних фахівців у сферах освіти, психології, соціальної роботи. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити належний рівень захисту прав і розвитку цих дітей в умовах війни та кризових ситуацій.

В умовах війни особливу роль у підтримці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відіграють громадські організації, які можуть швидко адаптувати свої програми, надаючи оперативну допомогу тим, хто опинився в складних життєвих обставинах. Розпишемо організацію системи підтримки для цих дітей на рівні громадських організацій.

Громадські організації в Україні активно займаються наданням правової допомоги та консультуванням дітей, що позбавлені батьківського піклування, щодо їхніх прав та можливостей захисту.

ВИСНОВКИ

Теоретичні основи соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ґрунтуються на розумінні їхньої підвищеної вразливості, особливо в умовах війни. Ця категорія дітей потребує комплексної допомоги, що поєднує матеріальну підтримку, психологічну реабілітацію, педагогічний супровід і соціальну адаптацію.

Діти-сироти — це діти, які втратили обох або одного з батьків унаслідок смерті, зникнення безвісти чи інших обставин, що позбавляють їх батьківської опіки.

Діти, позбавлені батьківського піклування — це діти, батьки яких не можуть або не бажають виконувати своїх обов'язків щодо виховання, утримання та захисту. Причинами можуть бути: зникнення, недієздатність, позбавлення батьківських прав, відмова від дитини, насильство, залежності тощо. Основними теоретичними положеннями є пріоритет захисту прав дитини, створення безпечного середовища, індивідуальний підхід, сприяння всебічному розвитку та формування життєвих навичок. Ці засади стають особливо важливими, адже дозволяють забезпечити дітям стабільність, захист та можливість для подальшої соціалізації.

Умови війни значно загострюють становище дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Основними їхніми проблемами стають глибокі психоемоційні травми, тривога та стрес, спричинені втратою батьків і переживанням бойових подій. Вони часто стикаються з труднощами соціальної адаптації через зміну місця проживання, розрив зв'язків та необхідність пристосування до нових умов у прийомних сім'ях чи закладах. Додатковими викликами є відсутність безпечного середовища, ризик насильства чи експлуатації, переривання освітнього процесу, а також проблеми з документами та юридичним захистом. Матеріальні труднощі — нестача одягу, їжі, ліків, стабільних умов проживання — також значно ускладнюють їхнє життя.

У зв'язку з цим діти потребують насамперед психологічної підтримки, забезпечення безпеки, стабільних умов проживання та матеріальної допомоги. Важливо гарантувати доступ до освіти, індивідуальних програм розвитку, створити умови для соціальної адаптації та формування життєвих навичок. Не менш необхідними є юридичний супровід, допомога в оформленні документів та підготовка до самостійного життя.

Проведене дослідження засвідчило, що стан соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни є неоднорідним, але загалом забезпечує базову безпеку, стабільність та психологічний супровід. Діти демонструють значну емоційну вразливість, підвищену тривожність, труднощі у соціальних взаємодіях та адаптації, що пов'язано з травматичними подіями війни та втратою сімейного оточення. Водночас результати анкетування і спостереження показали, що більшість вихованців відчують себе у закладах у цілому комфортно і безпечно, позитивно реагують на підтримку вихователів та психологів і поступово соціалізуються.

Існуюча система підтримки сприяє емоційному відновленню та формуванню соціальних навичок, однак потребує посилення індивідуальної психологічної допомоги, розширення програм розвитку та удосконалення роботи фахівців.

Для забезпечення ефективності соціально-педагогічної підтримки важливим є поетапне впровадження програм, що включає підготовку фахівців (соціальних працівників, психологів, педагогів), адаптаційні тренінги для дітей, індивідуальну та групову роботу, розвиток соціальних навичок, подолання стресу та підготовку дітей до самостійного життя. Програма повинна мати чіткі критерії ефективності, передбачати регулярний моніторинг результатів та коригування заходів відповідно до прогресу дитини.

Не менш важливим є створення системи підтримки на рівні держави та громадських організацій. Держава має забезпечувати базові права дітей — доступ до освіти, медичної допомоги, психологічної підтримки та безпечного житла.

Громадські та міжнародні організації відіграють ключову роль у наданні гуманітарної допомоги, організації психосоціальної підтримки, інтеграції дітей у соціум та розвитку їхніх навичок для самостійного життя. Особливо ефективними є мобільні бригади, кризові центри, програми наставництва, групові та індивідуальні тренінги, а також спільні ініціативи держави та громадських організацій.

Отже, соціально-педагогічна підтримка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є важливою складовою соціальної роботи, яка сприяє адаптації, розвитку та реабілітації цих дітей. Це підтримка, яка включає в себе не лише психологічну та емоційну допомогу, а й формування соціальних навичок, розвиток самостійності та інтеграції в суспільство. Така підтримка допомагає дітям, що пережили травму, знайти стабільність і комфорт у новому середовищі.

В умовах війни потреба в соціально-педагогічній підтримці дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стає ще більш гострою. Війна призводить до численних психологічних травм у дітей, а також до їх фізичного і соціального відчуження. Актуалізація цієї підтримки в умовах війни включає розробку кризових програм, організацію тимчасових притулків, надання першочергової медичної, психологічної допомоги та підтримки в адаптації до нових умов. Важливою є швидка реакція системи на зміни в ситуації дітей, що залишилися без батьків.

Особливості соціально-педагогічної підтримки дітей в умовах війни полягають у необхідності індивідуального підходу до кожної дитини. З огляду на різні травми, що переживають діти в результаті військового конфлікту, соціальні працівники повинні враховувати їхні психологічні, емоційні та фізичні потреби. Важливою складовою цієї підтримки є створення безпечного середовища, яке сприяє відновленню довіри до дорослих, соціалізації та розвитку соціальних навичок. Особливо важливими є адаптаційні тренінги та програми, які сприяють розвитку соціальних навичок у дітей, постраждалих від війни. Такі програми

дозволяють дітям знайти підтримку в новому середовищі, допомагають розвивати комунікаційні навички, знижують рівень тривожності та агресії, що є важливим для їхнього подальшого розвитку.

Від ефективної взаємодії державних структур та громадських організацій залежить успіх соціально-педагогічної підтримки дітей. Удосконалення координації між цими структурами дозволить забезпечити більш якісну допомогу дітям, особливо в умовах війни.

Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ЮНІСЕФ, «Save the Children» та іншими, є необхідною для покращення підтримки дітей-сиріт в умовах війни. Міжнародні партнери можуть допомогти в реалізації програм, наданні гуманітарної допомоги та забезпеченні доступу до міжнародних стандартів підтримки дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьмін Д. В. Соціально-педагогічна підтримка здобувачів освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. *Інноваційна педагогіка*. 2024. № 67, т. 2. С. 246-251.
2. Карпенко О. Соціально-педагогічна підтримка студентів в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12. С. 267-276.
3. Дереш В. С. Соціально-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Педагогічний альманах*. 2023. № 53. С. 171-179. <https://doi.org/10.37915/pa.vi53.454>
4. Бойченко М. Соціально-педагогічна підтримка дітей із особливими освітніми потребами: досвід європейських країн. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 9. С. 3-12.
5. Стинська В. Релігійний напрямок соціально-педагогічної підтримки дитинства й материнства в сучасній Україні. *Освітній простір України*. 2017. № 11. С. 12-19.
6. Деякі питання провадження діяльності з усиновлення та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, соціального захисту дітей, залишених без батьківського піклування: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2024 р. № 331. Київ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2024-%D0%BF#Text>
7. Романовська Л. Державна поліка у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства і дитинства в Україні у першій половині XX століття. *Освітній простір України*. 2018. № 12. С. 30-36.
8. Суятинова К. Є. Коучинг у соціально-педагогічній діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 7, т. 2. С. 139-142.

9. Литвинова Н. А. Соціально-педагогічна підтримка молоді у недержавних організаціях. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2018. № 8, ч. 2. С. 239-246.
10. Vitsukaieva Ka. Socio-Pedagogical Support of Anxious Children From Internally Displaced Families. Соціально-педагогічна підтримка тривожних дітей з внутрішньо переміщених сімей. *Наука і освіта*. 2018. № 2. С. 101-106.
11. Отрощенко, Н. Л. Соціально-педагогічна підтримка підлітків закладів середньої освіти у контексті Нової української школи. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2018. № 6. С. 273-281.
12. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. № 27-IX від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст. 160. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про охорону дитинства: Закон України № 4170-IX від 19.12.2024. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 30, ст. 142. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
14. Про соціальні послуги: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 18, ст. 73. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
15. Про освіту: Закон України № 4113-IX від 04.12.2024. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
16. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 1, ст. 1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
17. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України № 3022-IX від 10.04.2023. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 42, ст. 213. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
18. Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 893

Київ № 1542 від 27.12.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text>

19. Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1124 від 27.10.2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF#n7>
20. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
21. Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України № 553 від 14.05.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>
22. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога щодо формування ціннісних орієнтацій учнів у закладах загальної середньої освіти прифронтової зони. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2018. № 1, ч. 1. С. 40-47.
23. Скорік Х. Є. Соціально-педагогічна підтримка дітей, сім’ї яких опинилися в складних життєвих обставинах: особистісно-орієнтований підхід. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2017. № 1, ч. 1. С. 179-185.
24. Бессараба О.Ю. Деадаптованість як наукова категорія. Теорія і практика сучасної психології. 2019. №1. Т.1. С.139-144.
25. Козирєв М.П. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352с.
26. Кочубинська Т.М. Особливості взаємозв’язку Я-концепції і соціально-психологічної адаптації до мирного життя учасників операції об’єднаних сил: дис. д-ра філософії: 053 / Вінницький держ. пед. ун-т. ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2021. 217с.

27. Орленко І.М. Детермінанти соціальної дезадаптації особистості в сучасному українському суспільстві: дис.д-ра філософії: 033 / Держ. заклад «Південноукраїнський нац.пед.ун-т.ім.К.Д.Ушинського». Одеса, 2021. 231с
28. Статистичні дані: Національна соціальна сервісна служба України.
<https://nssu.gov.ua/>
29. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783 Київ № 1506 від 27.12.2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>
30. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України № 4017-IX від 10.10.2024. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 6, ст.147.*
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
31. С. Одінцова, І. Гахраманова. Правова аналітика з питань дотримання прав дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *ГО Стаття 3*. 12.12.2024.
https://article3.ngo/wp-content/uploads/2024/12/analitika-_prava-ditej-syrit.pdf
32. Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку: Постанова Кабінету Міністрів України № 762 від 23.09.2015.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2005-%D0%BF#Text>
33. Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 року N 587.
<https://ips.ligazakon.net/document/KP940226?an=7>
34. Колпаков В.К., Курінний Є.В., Шарая А.А. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАСТАВНИЦТВА ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ

УКРАЇНИ. Юридичний науковий електронний журнал № 7/2024.
http://www.lsej.org.ua/7_2024/137.pdf

35. Адаховська Н.С. Наставництво як форма захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 27. С. 28-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_27_6.
36. Балухтіна О.М. Наставництво для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні: шляхи оптимізації процесу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 1(48). С. 19-23
37. Кондратюк Т.М. Правове забезпечення здійснення наставництва над дітьми. *Право. Людина. Довкілля*. 2020. Т. 11. № 4. С. 105-111.
38. Розвадовська Т., Береска М. Наставництво як форма виховання дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31, т. 4. С. 93-98.
39. Ваньчук І.Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 32(1). С. 7-10
40. І. Мошківська. Порівняльний аналіз особливостей соціального сирітства в Україні та США. *Педагогічна Житомирщина № 4 (36), 2024*.
<https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/12/5.-%D0%9C%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
41. Вінс В., Сіренко О. Особливості розвитку міжособистісних інтеракцій у підлітковому віці. *Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості : збірник наукових статей за матеріалами Міжнародної науковопрактичної офлайн-онлайн конференції учнівської молоді, студентів, аспірантів, молодих учених та науковців, м. Переяслав-Хмельницький, 14–16*

- травня 2019 р. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2019. С. 320–325.
- 42.Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я». Київ : Алатон, 2016. 232 с
- 43..Горемикіна Ю. В. Інституалізація дітей у контексті соціальних ризиків та політика деінституалізації. Східна Європа: економіка, бізнес та управління випуск. 2017. 4 (09). С. 179–187. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/1890>
- 44.ГошовськийЯ. О. Основні типологічні параметри феномену психічної депривації. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2016. Вип. 1. С. 218–228.
- 45.Діти і війна в Україні: про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів. звіт за результатами моніторингу за лютий – червень 2022. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiACmonitoring%20report.pdf
- 46.Доля І. Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроки для України. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/March08/04.htm>
- 47.Зілковська Л. М. Правове регулювання влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Часопис Хмельницького університету управління та права «Університетські наукові записки»*. 2017. 4 (24). С. 127–129.
- 48.Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота із вразливими сім'ями та дітьми. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
- 49.Конвенція про права дитини. Сайт UNICEF. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/convention-full>

- 50.Кривачук Л. Ф. Деінституалізаціїсоціальних послуг для дітейв Україні: розвиток сімейних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний, гуманітарний та екологічний вимір* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2017 р., Львів). С. 83– 86. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/3872>
- 51.Кузьмін В. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільства дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціальнопсихологічний аспект. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. №1. 2017. URL: <https://journals.uran.ua/apppfo/article/view/9007>
- 52.Куруленко Е. О. Про культуру дитинства. *Вісник Львівського університету*. 2016. 5(96). С. 126–130.
- 53.Малюга Л. Ю. Інституційні засади адаптаціїсоціального законодавства України до *acquis communautaire*: сутність та інструменти реалізації. Актуальні проблеми соціального права: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми реалізації і захисту прав людини в світлі Загальної декларації прав людини» (до 70-річчя з дня ухвалення)* 14 грудня 2018 року. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2019. С. 201–204.
- 54.Малюга Л. Ю. Контроль за відповідністю проектів нормативноправових актів соціального законодавства України праву Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С. 51–57.
- 55.Малюга Л. Ю. Методи дослідження соціального законодавства України: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2018. № 52. С. 142–146.
- 56.Малюга Л. Ю. Наукова інтерпретація соціального законодавства (у контексті права людини на соціальне забезпечення). *Тенденціїрозвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників*

міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 квіт. 2019 р.). Київ : ФОП Маслаков, 2019. С. 157–161.

- 57.Постолук Г. Д. Дорожня карта реформи: міцні сім'ї, захищені діти. Методичні рекомендації щодо реформування системи захисту дітей на рівні об'єднаної територіальної громади: метод. посіб. Київ, 2018. 63 с. URL: <chromeextension://efaidnbmnmnibpcajpcglclefindmkaj/http://hopeandhomes.org.ua/wpcontent/uploads/2019/04/Road-map-of-the-reform.pdf>
- 58.Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні: Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2020 р. № 483-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-20>
- 59.Івано-Франківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей: Офіційний сайт. URL: <https://detdom.info/detdom/pritulok-dlya-ditey-sluzhbi-u-spravah-ditey-ivano-frankivskoyi-oda/>
- 60.Надвірнянський будинок дитини Івано-Франківської обласної ради: Офіційний сайт. URL: <https://nadvirna.in.ua/do/derj/sadochok/budynok-dytyny>

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета 1

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Є кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Іноді допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Іноді

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я не знаю

Анкета 2

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Дуже добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, багато друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так, завжди

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Рідко

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Ні

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Так, завжди допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Це мене не цікавить

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, дуже хочу

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Ні, мені все подобається

Анкета 3

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Нормально

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Є кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Часто

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Іноді

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Рідко допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся смутно

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Ні, мене це не цікавить

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я хочу більше ігор і розваг

Анкета 4

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Погано

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Немає друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Ні, я віддаю перевагу бути сам

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Часто

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Ні, іноді я почуваюся небезпечно

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Я не знаю

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Ніколи не допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Це мене не цікавить

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Я не знаю

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Більше простору для ігор

Анкета 5

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Дуже добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, багато друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так, завжди

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Рідко

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Іноді допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, дуже хочу

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Ні, мені все подобається

Анкета 6

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Нормально

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Є кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Рідко допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся смутно

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Іноді

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я не знаю

Анкета 7

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Немає друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Ні, я віддаю перевагу бути сам

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Рідко

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Іноді

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Рідко допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Іноді

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я хочу більше ігор

Додаток 3

Анкета 8

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Дуже добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, багато друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так, завжди

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Так, завжди допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я відчуваюся щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, дуже хочу

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Ні, все добре

Анкета 9

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Погано

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Є кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Часто

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Ні, іноді я почуваюся небезпечно

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Ні

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Іноді допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся смутно

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Ні, мене це не цікавить

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я хочу більше свободи

Анкета 10

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Нормально

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Рідко допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Це мене не цікавить

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Іноді

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Більше ігор і часу для відпочинку

Анкета 11

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Дуже добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, багато друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так, завжди

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Рідко

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так, я люблю малювати

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Іноді допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я відчуваюся щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, дуже хочу

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я хочу більше ігор

Анкета 12

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Погано

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Немає друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Ні, я віддаю перевагу бути сам

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Часто

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Ні, іноді

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Ні

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Рідко

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся смутно

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Я не знаю

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Я хочу більше уваги від дорослих

Анкета 13

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Нормально

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Іноді

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Рідко

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, завжди

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Іноді

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся щасливим і гордим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, це цікаво

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Хочу більше часу для ігор на свіжому повітрі

Анкета 14

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так, кілька друзів

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так, я люблю грати в футбол

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Так, завжди допомагають

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся гордим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, хочу

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Хочу більше часу для ігор

Анкета 15

1. Як ти почуваєшся в нашій установі?

Відповідь: Звичайно добре

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей?

Відповідь: Так

3. Чи любиш ти проводити час з іншими дітьми?

Відповідь: Так, це весело

4. Чи часто ти відчуваєш сум або тривогу?

Відповідь: Іноді

5. Чи почуваєшся ти в безпеці в установі?

Відповідь: Так, це місце безпечне

6. Чи є у тебе улюблене заняття або хобі?

Відповідь: Так, малювання

7. Чи допомагають тобі дорослі (вихователі, психологи) у складних ситуаціях?

Відповідь: Так, вони допомагають мені

8. Як ти себе почуваєш, коли дорослі тебе хвалять?

Відповідь: Я почуваюся дуже щасливим

9. Чи хочеш ти дізнатися більше про себе або свої емоції?

Відповідь: Так, це цікаво

10. Чи є щось, що ти хочеш змінити в установі, щоб почуватися краще?

Відповідь: Хочу більше місця для ігор і більше іграшок

Глибинні інтерв'ю з дітьми-сиротами

Інтерв'ю 1**1. Як ти відчуваєшся в цьому закладі? Тобі тут комфортно?**

— Мені тут комфортно. Спочатку було страшно, але зараз я звик і відчуваюся добре.

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей? Як ви проводите час разом?

— Так, я часто граю з Олею і Максом. Ми граємо в настільні ігри або малюємо разом.

3. Як ти себе відчуваєш, коли тебе просять щось зробити або коли у тебе є завдання?

— Спочатку я не завжди розумію завдання, але коли пояснюють, я намагаюся зробити все правильно.

4. Тобі подобається, коли дорослі (педагоги, вихователі) з тобою розмовляють? Чи завжди ти можеш поділитися своїми думками з ними?

— Мені подобається, коли зі мною розмовляють. Я іноді можу сказати, що мене турбує, але не завжди.

5. Чи є щось, що ти б хотів змінити в цьому закладі? Що саме?

— Мені хотілося б більше часу проводити на вулиці, бо я люблю гуляти.

6. Як ти відчуваєшся, коли хтось із дорослих тебе хвалить чи підтримує?

— Я відчуваюся щасливою і гордою, мені подобається, коли мене хвалять.

7. Як ти справляєшся зі своїми емоціями (наприклад, коли тобі сумно або злісно)?

— Коли мені сумно, я йду до психолога, а коли злюсь, я йду на прогулянку або малюю.

8. Чи є у тебе улюблені заняття або хобі? Що ти любиш робити вільний час?

Продовження додатку Т

— Мені подобається малювати та читати книжки. Іноді я граю з іншими дітьми в ігри.

9. Чи допомагають тобі дорослі, коли тобі важко? Як саме вони тобі допомагають?

— Так, вони завжди мене вислухають і допомагають заспокоїтися.

10. Чи відчуваєш ти себе в безпеці в цьому закладі? Що може зробити тебе більш впевненим або спокійним?

— Так, я відчуваю себе в безпеці. Якщо буде більше ігор на вулиці, я почуватимуся спокійніше.

Інтерв'ю 2

1. Як ти почуваєшся в цьому закладі? Тобі тут комфортно?

— Мені іноді важко, але в цілому я почуваюся нормально. Є багато дітей, і я не почуваюся самотньою.

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей? Як ви проводите час разом?

— Так, я дружу з Іваном і Вірою. Ми граємо в футбол та малюємо разом.

3. Як ти себе почуваєш, коли тебе просять щось зробити або коли у тебе є завдання?

— Коли просять, я трохи переживаю, але намагаюся зробити все як треба.

4. Тобі подобається, коли дорослі (педагоги, вихователі) з тобою розмовляють? Чи завжди ти можеш поділитися своїми думками з ними?

— Я люблю, коли зі мною розмовляють, але не завжди можу сказати все, що думаю.

5. Чи є щось, що ти б хотів змінити в цьому закладі? Що саме?

— Я б хотіла, щоб нас більше возили на екскурсії. Це цікаво.

6. Як ти почуваєшся, коли хтось із дорослих тебе хвалить чи підтримує?

— Мені це дуже приємно, я почуваюся важливою.

7. Як ти справляєшся зі своїми емоціями (наприклад, коли тобі сумно або злісно)?

— Коли мені сумно, я йду в кімнату для відпочинку і трохи відпочиваю. А коли злюсь, намагаюся рахувати до десяти.

8. Чи є у тебе улюблені заняття або хобі? Що ти любиш робити вільний час?

— Я люблю читати комікси і грати на планшеті.

9. Чи допомагають тобі дорослі, коли тобі важко? Як саме вони тобі допомагають?

— Так, вони іноді пояснюють мені, як краще вирішити проблему, коли я переживаю.

10. Чи відчуваєш ти себе в безпеці в цьому закладі? Що може зробити тебе більш впевненим або спокійним?

— Взагалі я відчуваюся безпечно, але було б добре, якби можна було більше гуляти на свіжому повітрі.

Інтерв'ю 3

1. Як ти почуваєшся в цьому закладі? Тобі тут комфортно?

— Спочатку було страшно, але зараз я вже звикла. Мені тут комфортно, хоч іноді сумую за рідними.

2. Чи є у тебе друзі серед інших дітей? Як ви проводите час разом?

— Так, я дружу з Сашею. Ми часто разом граємо в ляльки.

3. Як ти себе почуваєш, коли тебе просять щось зробити або коли у тебе є завдання?

— Я іноді нервую, бо не завжди все розумію, але коли мені допомагають, стає легше.

4. Тобі подобається, коли дорослі (педагоги, вихователі) з тобою розмовляють? Чи завжди ти можеш поділитися своїми думками з ними?

— Так, я іноді розповідаю про свої переживання, але не завжди можу сказати все.

5. Чи є щось, що ти б хотів змінити в цьому закладі? Що саме?

— Я б хотіла більше ігор на вулиці і менше завдань по вечорах.

6. Як ти почуваєшся, коли хтось із дорослих тебе хвалить чи підтримує?

— Я почуваюся щасливою і радісною, мені це приємно.

7. Як ти справляєшся зі своїми емоціями (наприклад, коли тобі сумно або злісно)?

— Коли я злюсь, я намагаюся зберігати спокій, але іноді мені важко.

8. Чи є у тебе улюблені заняття або хобі? Що ти любиш робити вільний час?

— Мені подобається малювати і ліпити з глини.

9. Чи допомагають тобі дорослі, коли тобі важко? Як саме вони тобі допомагають?

— Так, вони мене вислуховують і дають поради, що робити.

10. Чи відчуваєш ти себе в безпеці в цьому закладі? Що може зробити тебе більш впевненим або спокійним?

— Так, я відчуваюся в безпеці. Можливо, якщо буде більше активностей, я почуватимусь ще спокійніше.

Глибинні інтерв'ю з соціальними працівниками

Інтерв'ю 1**1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте?****Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?**

— Загальний емоційний стан дітей часто залежить від індивідуальних переживань. Багато дітей, особливо ті, хто пережив втрату близьких, мають труднощі з емоційною стабільністю. Загальні проблеми — це тривога, депресія, страхи, сум за рідними.

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

— Одна з найбільших труднощів — це труднощі з формуванням довіри до нових людей. Діти часто бояться нових знайомств та змін у їхньому житті, і це ускладнює процес адаптації.

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

— В основному використовуємо методи психологічної підтримки, групові заняття, арт-терапію, а також індивідуальні консультації з психологами. Важливо створювати атмосферу підтримки та безпеки.

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

— Проблеми з соціальними взаємодіями досить поширені, оскільки діти часто переживають за своє становище в групі. Для полегшення використовуємо заняття з розвитку соціальних навичок, групові ігри та активності, які сприяють командній роботі.

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

- Діти реагують по-різному, але загалом більшість відчуває потребу в стабільності та увазі з боку дорослих. Виховні заходи для них важливі, але вони часто потребують додаткової підтримки і часу для адаптації.

Інтерв'ю 2

1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте?

Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?

- У дітей часто виникають проблеми з довірою і тривожністю. Вони переживають за своє майбутнє і мають труднощі з адаптацією до нового середовища, що може проявлятися в агресії чи замкнутості.

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

- Труднощі виникають через відсутність емоційної стабільності та страх перед незнайомими людьми. Вони іноді демонструють агресивну поведінку або замкнутість, що є ознакою їхнього переживання.

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

- Використовуємо методи індивідуальних консультацій та арт-терапії. Також важливі групові сесії, де діти можуть поділитися своїми переживаннями.

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

Продовження додатку Х

— Часто виникають труднощі, особливо в нових групах. Важливо застосовувати колективні ігри та проекти, де діти працюють разом, щоб розвивати навички співпраці.

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

— Вони іноді відмовляються від підтримки через невпевненість, але в більшості випадків, після стабілізації, вони відкриваються і активно реагують на увагу та підтримку.

Інтерв'ю 3

1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте?

Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?

— Вони часто мають емоційні порушення через пережиті втрати. Проблеми з самооцінкою та відчуттям безпорадності — найбільш типові.

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

— Діти не завжди можуть відразу звикнути до нових правил і обмежень. Багато хто має труднощі в побудові відносин із новими людьми.

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

— Важливо заохочувати їх до вираження емоцій через творчість, спілкування з психологами. Також ми проводимо групові заняття, де вони можуть ділитися своїми переживаннями.

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

— Ці проблеми виникають дуже часто, тому ми організовуємо групові заходи, які допомагають дітям розвивати співпрацю та комунікацію.

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

— Вони початково можуть бути замкнутими, але після певного часу вони починають більш позитивно реагувати на підтримку та увагу з боку дорослих.

Інтерв'ю 4

1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте?

Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?

— Діти зазвичай переживають стрес через втрату рідних. Це часто призводить до депресії або емоційних коливань, особливо на початковому етапі.

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

— Вони стикаються з труднощами у довірі до інших людей, відсутністю стабільності, що викликає почуття тривоги та неспокою.

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

Продовження додатку Х

— Для таких дітей ми використовуємо методи терапії через малювання, гри з психологом, індивідуальні консультації, а також надаємо їм більше уваги.

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

— Дуже часто виникають проблеми з комунікацією, бо багато дітей мають травматичний досвід. Важливо організовувати ігри та колективні заходи для розвитку соціальних навичок.

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

— Вони часто можуть бути скептично налаштовані на виховні заходи, але з часом вони розуміють, що це допомагає їм і вони починають більш відкрито взаємодіяти.

Інтерв'ю 5

1. Як би ви оцінили загальний емоційний стан дітей, з якими ви працюєте? Чи є якісь загальні проблеми, які часто виникають?

— Емоційний стан варіюється, але багато дітей мають проблеми з відчуттям безпеки та відчувають невизначеність щодо свого майбутнього.

2. Які найбільші труднощі в адаптації дітей до нового середовища ви спостерігаєте?

— Труднощі з соціалізацією, особливо для дітей, які пережили втрату. Вони мають труднощі у формуванні відносин з однолітками.

3. Як ви працюєте з дітьми, які пережили втрату батьків чи інших близьких? Які методи підтримки ви використовуєте?

— Ми активно залучаємо психологів, а також використовуємо терапію через мистецтво і музикотерапію. Це допомагає дітям виражати свої емоції та знімати стрес.

4. Як часто у дітей виникають проблеми у соціальних взаємодіях з іншими дітьми? Які є стратегії для полегшення цих проблем?

— Проблеми з соціалізацією виникають часто, і для їх подолання ми організовуємо групові заняття, спортивні змагання, а також театральні вистави.

5. Як на вашу думку, діти-сироти чи діти, позбавлені батьківського піклування, реагують на виховні заходи та підтримку з боку дорослих?

— Спочатку вони можуть бути відчуженими, але поступово з'являється довіра і готовність взаємодіяти. Вони стають більш відкритими і активними.